

LAVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA

**EIROPAS SAVIENĪBAS KOPĒJĀS LAUKSAIMNIECĪBAS
POLITIKAS 2007.-2013. IETEKME UZ LATVIJAS
LAUKSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU, TUKUMA NOVADA
GADĪJUMS**

BAKALaura DARBS

Autors: **Valters Zelčs**

Studenta apliecības Nr.: vz15015

Vadītājs: Asociētais profesors. Dr.sc.pol. Daunis
Auers

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba ‘‘Eiropas Savienības Kopējās Lauksaimniecības politikas 2007. - 2013. ietekme uz Latvijas lauksaimniecības attīstību, Tukuma novada gadījums’’ mērķis ir noskaidrot, vai laika posmā no 2007. līdz 2013. gadam Tukuma novada lauksaimniecības sektors ir attīstījies saistībā ar Eiropas Savienības Kopējās Lauksaimniecības politikas mērķiem.

Lai sasniegtu darba mērķi, pētījumā tika pētīta Kopējās Lauksaimniecības politikas attīstība, īpašu uzmanību vēršot uz 2007-2013 periodu, un šī perioda Kopējās lauksaimniecības politikas organizēšanu. Lai sekmīgi pētītu lauku attīstības pīlāra ietekmi Tukuma novadā, padziļināti tika izpētīta Latvijas Lauku Attīstības programma. Lai izskaidrotu Kopējās Lauksaimniecības nepieciešamību, un tās ietekmi uz Tukuma novada lauksaimniecības attīstību, kā teorētiskā bāze ir izvēlēta eiropeizācijas teorija.

Atslēgas vārdi : Kopējā lauksaimniecības politika, Lauku attīstības programma, Eiropeizācija, Tukuma novads, Lauksaimniecības attīstība

ANNOTATION

The aim of thesis ‘‘European Union Common Agricultural policy 2007-2013 effect on development of agriculture in Latvia, case of Tukums county.’’ is to find out if the agricultural sector of Tukums county in period of 2007-2013 has developed according to aims of Common Agricultural policy 2007-2013.

In order to achieve this goal, the emphasis was put on research of Common Agricultural policy 2007-2013 and its organizational structure. To evaluate the impact of CAP second pillar, the national rural development program of Latvia was researched. In order to explain the necessity of Common Agricultural policy and its impact on development of agricultural sector of Tukums County, it was decided to use Europeanization as a theoretical framework.

Key words: Common agricultural policy, rural development program, Europeanization, Tukums county, rural development

SATURS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
SATURS	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. EIROPEIZĀCIJA	9
1.1 Eiropas integrācija.....	9
1.2 Eiropēizācija	12
1.3 Eiropēizācijas ieviešana	16
1.4 Eiropēizācija un centrāl-austrumu Eiropa.....	20
1.5 Eiropēizācija un Kopējā lauksaimniecības politika	22
2. KOPĒJĀ LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKA.....	25
2.1 Kopējās lauksaimniecības politikas vēsturiskais pamatojums un attīstība ...	26
2.2 Kopējās lauksaimniecības politika 2007-2013.....	31
2.3 Kopējā lauksaimniecības politika šodien un nākotnē.	33
3. KOPĒJĀS LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKAS IEVIEŠANA LATVIJĀ	37
3.1 Latvijas lauksaimniecības sektora raksturojums.....	37
3.2 Lauku attīstības programma 2007.-2013.	43
3.3 Tiešie maksājumi	47
3.4 Kopējās lauksaimniecības politikas ieviešana Tukuma novadā	48
3.4.1 Kopējās lauksaimniecības politikas pirmā pīlāra (tiešmaksājumu) ieviešana Tukuma novadā.....	49
3.4.2 Kopējās lauksaimniecības politikas otrā pīlāra (lauku attīstība) ieviešana Tukuma novadā.....	52
SECINĀJUMI.....	58
PATEICĪBAS	61
IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	62

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ES – Eiropas Savienība

EK – Eiropas Komisija

KLP – Kopēja lauksaimniecības politika

LLKC – Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs

LAD – Lauku atbalsta dienests

NVO – Nevalstiskā organizācija

ZSA – Zemnieku saeima

ZM – Zemkopības ministrija

NAP – Nacionālās attīstības plāns

LAP – Lauku attīstības plāns

MK – Ministru kabinets

LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamā zeme

VPM – Vienotais platību maksājums

MAD – Atbalsts par avenu un zemeņu platība

ACM – Atsevišķs maksājums par cukuru

IPKV – Īpašais atbalsts par pienu

IEVADS

Bakalaura darba ‘‘Eiropas Savienības Kopējās Lauksaimniecības politikas 2007. - 2013. ietekme uz Latvijas lauksaimniecības attīstību, Tukuma novada gadījums’’ tiek analizēts kā Kopējā Lauksaimniecības politika ir ietekmējusi lauksaimniecības struktūru Tukuma novadā. KLP ietekmes analīze tiks veikta izvērtējot laika posmu no 2007. līdz 2013. gadam pamatojoties uz to, ka šis KLP plānošanas periods līdz šim ir vienīgais pilnvērtīgais periods, kura laikā Latvija ir atradusies tiešā kopējās lauksaimniecības politikas ietekmē. Tukuma novada izvēle gadījuma analīzei pamatojama ar tā ģeogrāfisko novietojumu – tas atrodas kultūrvēsturiskajā Zemgales novadā, kas vēsturiski ir ticis uzskatīts par ‘‘Latvijas maizes klēti’’ lauksaimniecības zemes īpatsvara un augstās augšņu auglības dēļ, līdz ar to, Tukuma novads kvalificējas kā tipiska teritorija, kura objektīvi reprezentē situāciju Latvijas lauksaimniecībā. Lai skaidrotu kopējās lauksaimniecības politikas ietekmi, kā teorētiskā bāze ir izvēlēta Eiropēizācijas teorija.

Temata **aktualitāte** pamatojama ar sabiedrībā valdošo pretrunīgo attieksmi pret lauksaimniecības regulēšanas un finansēšanas modeli –ES kontekstā lauksaimniecības finansēšanai tiek atvēlēti aptuveni 40% no kopējā Eiropas Savienības budžeta (2007.-2013. plānošanas periodā 42%¹), kas Latvijas lauksaimnieku gadījumā sniedz iespēju apgūt līdzekļus no ES struktūrfondiem vairāk nekā 2 miljardu eiro apmērā (2007.-2013. plānošanas periodā €1,786 miljardi²). Latvijas lauksaimnieku organizācijas, politiķi un lauksaimnieki nemitīgi uzsver faktu, ka esošais finansējuma modelis neveicina vienlīdzīgu ES lauksaimnieku konkurētspēju, tas ir netaisnīgs, un Austrumeiropas lauksaimnieki saņem ievērojami zemākus maksājumus nekā pārējo dalībvalstu lauksaimnieki. Tomēr sabiedrībā joprojām ir plaši izplatīts uzskats par to, ka Kopējā lauksaimniecības politika nepilda savu funkciju, un tiešie maksājumi veicina lauksaimniecības produktivitātes kritumu, tādējādi radot domstarpības iedzīvotāju vidū.

¹ Agriculture and cohesion: overview of EU spending 2007-2013; https://www.eca.europa.eu/Other%20publications/PL14_AR13/PL14_AR13_EN.pdf (11.slaidi)
[Skatīts tiešsaistē 12.04.2018]

² Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs: Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā. Diskusijas turpinās; <http://new.llkc.lv/lv/nozares/lauku-attistiba/kopeja-lauksaimniecibas-politika-latvija-diskusijas-turpinas> [Skatīts tiešsaistē 12.04.2018]

Bakalaura darba **mērķis** ir noskaidrot kā Kopējā lauksaimniecības politika ietekmē lauku saimniecību struktūru Tukuma novadā, un vai lauksaimniecības sektors Tukuma novadā attīstās saistībā kopējās lauksaimniecības politikas pamatmērķiem.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, pētījumā ir izvirzīti sekojoši **5 uzdevumi** :

- Iepazīties ar Eiropēizācijas teoriju
- Iepazīties ar Eiropas Savienības Kopējo lauksaimniecības politiku, tās vēsturi, finansējuma pārdales modeli, plānošanas periodu prioritātēm, un veikt ieskatu potenciālajā nākotnes KLP.
- Analizēt lauksaimniecības struktūru Latvijā, tās vēsturisko attīstību, aktuālās problēmas, un attīstības virzienus, īpašu uzmanību pievēršot lauksaimniecības struktūrai Tukuma novadā.
- Ievākt, apkopot un analizēt statistisko informāciju par lauksaimniecības stāvokli Latvijā un Tukuma novadā izvēlētajā KLP plānošanas periodā
- Pēc informācijas analīzes, veikt secinājumus par KLP ietekmi uz Tukuma novada lauksaimniecības sektoru, piedāvājot ieteikumus nākošajam KLP plānošanas periodam.

Darba uzdevumi tiks veikti trīs daļās. Darba pirmajā daļā padziļināti tiks iegūta informācija par Eiropēizācijas teorijas attīstību, principiem, un attiecināmību uz darba tematu. Ar "Eiropēizāciju" šī darba ietvaros tiks saprasts pasākumu kopums, kura rezultātā kāda no nacionālajām politikām tiek padarīta "eiropēiskāka", veicinot valsts dziļāku integrāciju Eiropas Savienībā. Līdz ar to, izvēlēta teorija kalpos kā veiksmīgs mehānisms, ar kuru skaidrot Eiropas Savienības Kopējās lauksaimniecības politikas ietekmi uz Latvijas lauksaimniecības sektoru, ka arī to, kādēļ Kopējā lauksaimniecības politika joprojām ir aktuāla šodien. Darba otrajā daļā tiks izpētīta Kopējās lauksaimniecības politikas veidošanās vēsture, iemesli, plānošanas periodu mērķi, efektivitāte, kā arī padziļināti tiks pētīta tagadējā lauksaimniecības struktūra Latvijā un Tukuma novadā, ievācot kvalitatīvus un kvantitatīvus datus. Trešajā daļā tiks veikta ievākto datu strukturizēšana un analīze, salīdzinot tos ar Kopējās lauksaimniecības uzstādītajiem mērķiem, izdarot secinājumus, skaidrojot ko KLP veiksmīga vai neveiksmīga ieviešana Tukuma novadā nozīmē, vērtējot to caur eiropēizācijas teorijas prizmu.

Pētījuma objekts ir Kopējās lauksaimniecības politikas ietekme uz Tukuma novada lauksaimniecības sektoru.

Pētījuma priekšmets ir Tukuma lauksaimniecības sektors.

Darbā izmantotā **pētniecības metode** ir gadījuma analīze, galvenokārt balstoties uz kvantitatīviem, Tukuma novada lauksaimniecību raksturojošiem datiem, izvērtējot, vai lauksaimniecība Tukuma novads, saistība ar eiropeizācijas teoriju, tiek integrēta Eiropas Savienībā, un vai sektora attīstība atbilst ar ES KLP izvirzītajiem mērķiem. Iegūtie rezultāti tiks skaidroti, pamatojoties uz darba teorētiskajā daļā iegūto informāciju.

Bakalaura darba **izpētes jautājums** – “Vai Tukuma novada lauksaimniecības sektors laika posmā no 2007. – 2013. gadam ir attīstījies saskaņā ar Kopējās lauksaimniecības politikas 2007-2013 definētajiem mērķiem?”

Bakalaura darba **hipotēze** – Tukuma novada lauksaimniecības sektors laika posmā no 2007. – 2013. gadam ir attīstījies saskaņā ar Kopējās lauksaimniecības politikas 2007. – 2013. definētajiem mērķiem.

Hipotēzē izvirzītais pieņēmums par Tukuma lauksaimniecības attīstību saistībā ar KLP mērķiem pamatojams ar to, ka liela apmēra investīcijām, ko KLP veic Latvijas lauksaimniecības sektorā (aptuveni pus miljards gadā), loģiski vajadzētu lauksaimniecību virzīt uz to mērķu sasniegšanu, kuru ietvaros investīcijas tiek veiktas.

1. EIROPEIZĀCIJA

Eiropēizācijas teorija vistiešākajā mērā ir saistāma ar ES Kopējo lauksaimniecības politiku, un kalpo kā vispiemērotākā teorētiskā bāze izvēlētas problēmas pētīšanai. Šobrīd, neskatot Kopējo lauksaimniecības politiku, Eiropas Savienība pārklāj vēl 35³ politikas jomas, kurās kopīgi tiek koordinēta valstu darbība. ES kopējo politiku mērķis ir radīt vienotu struktūru dažādās nozarēs ES dalībvalstīs, virzot tās uz lielāku vienotību un dziļāku integrāciju Eiropā. Tā kā Kopējā lauksaimniecības politika ir viena no svarīgākajām ES aptvertajām politikas jomām, tā sevī ietver lielu skaitu adaptējamo direktīvu, struktūru, institūciju, un likumisko normu, mainot, izlīdzinot un vienādojot lauksaimniecības struktūru ES dalībvalstīs. Tieši šī iemesla dēļ, ar eiropēizāciju saprotot nacionālo politiku dziļāku integrāciju Eiropas Savienībā, tā kalpo kā piemērotā teorētiskā bāze pētījuma veikšanai.

Šīs nodaļas uzdevums ir atbildēt uz vairākiem ar Eiropēizāciju saistītiem jautājumiem – Ko īsti nozīmē vārds ‘Eiropēizācija’? Vai Eiropēizācija ir tas pats, kas Eiropas integrācija? Vai Eiropēizācijas process darbojas tikai vienā virzienā? Vai tas ir neizbēgams process? Ar kādiem mehānismiem, un cik lielā mērā Eiropēizācija ietekmē valstu nacionālās politikas?

Eiropēizācijas koncepts pēdējo desmitgažu laikā ir iemantojis strauju popularitāti akadēmiskajās aprindās, kalpojot par modernu veidu, kā skaidrot izmaiņas Eiropas politikā un starptautiskajās attiecībās. Daļēji arī pieaugošās popularitātes dēļ, Eiropēizācijas termins ir ļoti neviennozīmīgs autoru vidū. Ja politikas pētniekiem Eiropēizācija ir kā teorētisks rāmis, caur kuru skaidrot notikumus un pārmaiņas ES, tad politiķu un sabiedrības vidū Eiropēizācija bieži vien tiek uztverts kā negatīvs process, kura mērķis ir sabiedrību padarīt vienveidīgu, likvidējot atšķirības nāciju starpā. Lai kļiedētu neskaidrības, un gūtu objektīvu bāzi, no kuras vēlāk varētu vērtēt Kopējās lauksaimniecības politikas ietekmi uz Latvijas nacionālo politiku, darba teorētiskā daļa tiks vērsta uz padziļinātu Eiropēizācijas teorijas izpēti.

1.1 Eiropas integrācija

Eiropēizācijas būtību vispragmatiskāk izprast ir saistot to ar Eiropas integrācijas teorijām un to dažādiem posmiem. Lai arī Eiropēizācijas teorija ir cieši

³Eiropas Savienība : Eiropas Savienības politikas jomas https://europa.eu/european-union/topics_lv
[Skatīts tiešsaistē : 30.04.2018]

saistīta ar Eiropas integrāciju, jāatzīmē, ka tas nav viens un tas pats. Eiropēizācija ir ļoti plašs un nenoteikts jēdziens, taču tai ir noteikts pielietojums. Pēc Klaudio Radaelli (*Claudio Radelli; 2000*) teiktā, ir ļoti svarīgi Eiropēizāciju nošķirt no citiem jēdzieniem, kuri varētu šķist līdzīgi, taču to funkcionalitāte un būtība ir atšķirīga. Pēc Radelli teiktā, Eiropēizācija un Eiropas integrācija ir divi šķietami līdzīgi koncepti, tomēr integrācija apzīmē mehānismu, kā tiek attīstīta vienota Eiropas sistēma, kamēr Eiropēizācija uzmanību vērš uz to, kā integrācijas rezultātā tiek ietekmēta politiskā dienaskārtība un politiskie aktieri. Līdz ar to, ar Eiropēizāciju ir iespējams pētīt Eiropas integrāciju, bet šie termini nav viens un tas pats.⁴

Vēršot uzmanību uz dažādajām integrācijas teorijām, vispirms jāatzīmē fakts, ka visas ES integrācijas teorijas ir salīdzinoši jaunas, jo nepieciešamība pēc tām radās tikai otrā pasaules kara beigās. Šo teoriju rašanās galvenokārt skaidrojama ar Eiropas Savienības izveidošanu, kas, sākotnēji kalpoja kā ekonomiska savienība starp dažām kaimiņvalstīm, taču laika gaitā kļuva teritoriāli lielāka, un no ekonomiskas savienības pārtapa par aktoru, kurš ir ne tikai viens no nozīmīgākajiem ekonomiskajiem spēlētājiem globālā līmenī, bet arī tiek vienots zem kopīgām politikām (lauksaimniecība, vide, konkurence, u.t.t), tiek pakļauts vienotiem standartiem, un sevi asociē ar noteiktu dzīves stilu, simboliem un vērtībām.⁵ Tieši šī iepriekš nepieredzētā valstu kopuma attīstības dēļ, politikas pētnieku vidū radās vēlme konstruēt teorijas, kas skaidrotu un paredzētu ES tālāko attīstību.

Laika gaitā ir izveidojušās vairākas, viena no otras atšķirīgas Eiropas integrācijas teorijas, taču, novēršoties no teoriju fundamentālajām atšķirībām, tās vieno viens mērķis – izskaidrot, kādēļ ES ir izveidojusies, palīdzēt saprast, kā tā darbojas šodien, un palīdzēt veikt teorētiskus pieņēmumus par to, kā Eiropas Savienība varētu attīstīties nākotnē. Kaut arī pastāv neskaitāmas integrācijas teorijas un to veidi, šajā darbā tiks apskatītas visplašāk zināmās Eiropas integrācijas teorijas.

Kā viena no visizplatītākajām integrācijas teorijām ir jāmin neo-funkcionālisma teorija, par kuras pamatlicēju tiek uzskatīts Ernests Hāss (*Ernest B. Haas*), neo-funkcionālisma ideju pirmoreiz izvērsot 1958. gadā grāmatā "Eiropas apvienošana" (*'The uniting of Europe'*). Jautājums, ko sev uzdod neofunkcionālisti ir – kā kooperācija konkrētos ekonomikas jautājumos var novest pie dziļākas

⁴Radaelli C. M. Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. *Europe Integration online Papers*. 2000, vol. 4, no. 8, pp. 6-7.

⁵Blackley, O. (2011). *The Unique Character of the European Union*. E-International relations.

integrācijas ekonomikā, kā arī pārtapt par plašu, politisku integrāciju. Šo jautājumu neofunkcionālisti skaidro ar “pārplūšanas” (*spill-over*) fenomenu, kurš apgalvo to, ka integrācija vai kooperācija vienā jomā nepārprotami novedīs pie vajadzības integrēties vai sadarboties citā jomā, līdz ar to, aizvien dziļāka Eiropas integrācija ir loģisks un neizbēgams process. Otrkārt, ar “pārplūšanas” efektu tiek skaidrota arī nacionālo un pārnacionālo aktoru uzvedība, kuri savu mērķu sasniegšanas vārdā, politiskie aktori, tajā skaitā NVO un politiskās partijas, virzās pretī dziļākai integrācijai. Neofunkcionālisti Eiropas integrāciju saredz kā patstāvīgu, neizbēgamu un loģisku procesu, kurš Eiropas Savienību novedīs pie vienotas valsts izveides, ar centru Briselē.⁶

Kā otra nozīmīgākā Eiropas integrācijas teorija ir jāmin starpvaldību (*intergovernmentalism*) teorija, ko Endrjū Moravščiks (*Andrew Moravcsik*) vēlāk attīstīja liberālo starpvaldību (*liberal-intergovernmentalism*) teorijā. Šī teorija primāri vērš uzmanību uz nācijvalstu nozīmi integrācijas procesā, uzskatot, ka integrācija tiek virzīta individuālu valstu savtīgo interešu dēļ, un galvenie valstu līdzekļi cīņā par savu interešu aizstāvību ir valstu politiskais spēks, ekonomiskās vēlmes un iespējas šīs vēlmes realizēt. Valstīm integrācijas procesā ir vienaldzīga Eiropas vienotības doma, taču tās ir ieinteresētas integrēties dziļāk Eiropā, lai tādā veidā gūtu personīgus labumus. Alans Milvards (*Alan Milward*) kā piemēru integrācijai, kas balstīta uz valstu savtīgajām interesēm min gadījumus, kad valstis daļēji atsakās no savas suverenitātes, tiesības nododot Eiropas Savienībai, tādējādi gūstot lielāku labumu un izdevīgākus nosacījumus. Papildus starpvaldību integrācijas teorijai, liberālā starpvaldību integrācijas teorija akcentē arī valstu savstarpēju vienošanos un darījumu slēgšanas nozīmi, līdz ar to, ir grūti nošķirt, kuri lēmumi ir virzīti no individuālu valstu interešu puses, un kuri no ES institūciju puses.⁷

Kā trešā nozīmīgākā Eiropas integrācijas teorija šī darba kontekstā tiek definēta Institucionālisma (institutionalism), vai jaunā institucionālisma (new institutionalism) teorija. Galvenais institucionālisma teorijas mērķis ir skaidrot institūciju nozīmi Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesos un integrācijas attīstībā. Pirmatnēji institucionālisma teorija radās 20. gadsimta 80./90. gados ar mērķi skaidrot ASV kongresa darbību, taču šobrīd tā tiek plaši izmantota, lai

⁶Jensen, C. S. (2013). Neo-functionalism. *European Union Politics*, 4.

⁷Moravcsik, A. (2013). *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Routledge.

skaidrotu Eiropas integrāciju. Jaunais institucionālisms tālāk tiek izdalīts racionālās izvēles, socioloģiskajā un vēsturiskajā institucionālismā. Racionālās izvēles institucionālismā, līdzīgi kā starpvaldību teorijā, uzsvars tiek likts uz pieņemumu, ka aktori izmanto institūcijas racionālu mērķu vadīti, tas ir, savu savtīgo mērķu sasniegšanai. Savukārt, socioloģiskais institucionālisms uzsvaru liek uz institūcijās valdošajiem pieņemumiem un normām par to, kā tiek organizēts to darbs un pieņemti lēmumi. Institucionālisma socioloģiskais aspekts pēta arī mikroklimatu institūcijās, kā arī to, cik daudz un kādā pakāpē aktori institūciju iekšienē socializējas un mijiedarbojas. Visbeidzot, vēsturiskais institucionālisms akcentē institūciju vēsturiskās attīstības nozīmī, un to, kā šodienas pieņemti lēmumi mainīs institūciju spējas un struktūru nākotnē.⁸

1.2 Eiropizācija

Kā jau iepriekš tika minēts, Eiropizācijas teorijas mūsdienās ir strauji iemantojusi lielu popularitāti, teju vai kļūstot par modi. Kaut arī teorija tiek pielietota aizvien biežāk, pastāv lielas domstarpības jautājumā par to, ko īsti Eiropizācija nozīmē.

Pētnieku vidū plaši izplatīta ir Taņas Borzelas (*Tanja Borzel*) definīcija, kurā eiropizācija tiek aprakstīta kā “process, kura gaitā nacionālās politikas pakāpeniski kļūst pakļauta Eiropas politikai”⁹, un, kaut vai Borzela neizslēdz nacionālo valstu spēju zināmā mērā ietekmēt ES likumdošanu, pēc autores domām, Eiropizācija tomēr ir vienvirziena process. Pēc Borzelas domām, eiropizācijas process ir novērojams tikai tad, ja izpildās divi priekšnosacījumi. Pirmkārt, nacionālā politika nedrīkst “sakrist” ar ES politiku, jeb, citiem vārdiem, ir jābūt atšķirīgam normu kopumam. Otrkārt, valstī ir jābūt eiropizāciju veicinošiem aktieriem – proeuropeiskiem politiķiem, sabiedrībai, kurai simpatizē rietumu vērtībās, vai institūcijām, kuras ir motivētas pārņemt Eiropas Savienības idejas.

Runājot par veidiem, kā Eiropizācija ietekmē valstu nacionālās politikas, Taņa Borzela un Tomass Rise (Thomas Risse) trīs iekšpolitikas izmaiņu veidus, kuru cēlonis ir eiropizācija – absorbcija, piemērošana, un transformācija. Ar absorbāciju saprotamas vieglas izmaiņas nacionālā politikā, tādas kā Eiropas ideju piemērošana

⁸Pollack, M. A. (2007). The new institutionalisms and European integration (No. p0031). University of Hamburg, Faculty for Economics and Social Sciences, Department of Social Sciences, Institute of Political Science.

⁹Borzel, T. A., & Risse, T. (2000). When Europe hits home: Europeanization and domestic change.

un pielāgošana, neveicot būtiskas politiskas vai institucionālas izmaiņas. Piemērošana ir vidēja mēroga izmaiņas valsts iekšējās struktūrās, veiktas zem zināma ES spiediena. Kā piemēru varētu minēt ES normu un prasību adaptāciju, ko pēc Heritiera (*Héritier 2001*) teiktā, dalībvalstis bieži dara vienkārši pievienojot jaunus punktus jau pastāvošajām struktūrām. Visbeidzot, ar transformāciju autori saprot visradikālāko un tiešāko ietekmes veidu, kurš strikti paredz dalībvalstīm ieviest jaunus normatīvos aktus un/vai institūcijas, kuras pēc savas būtības spēcīgi atšķiras no iepriekš pastāvošajām struktūrām.¹⁰

Liela daļa centienu definēt eiropeizāciju ir izpelņījušies kritiku tādēļ, ka eiropeizāciju reducē līdz tīri politiskam līmenim, tādējādi ignorējot eiropeizācijas sociālo un kulturālo nozīmi. Plašs definīciju loks tiek kritizēts arī tādēļ, ka eiropeizācijas skaidrojums nereti nodrošina tikai vienvirziena saiti, neietverot nacionālo valstu spēju ietekmēt Eiropas politiku, tādējādi radot maldīgu iespaidu par eiropeizāciju kā izteikti vienvirziena procesu. Neskatoties uz ievērojamām viedokļu atšķirībām autoru vidū, lielā daļā darbu Eiropeizācijas koncepts tiek sašaurināts un skaidrots kā process, kurā valsts nacionālā politika tiek padarīta ‘‘eiroleiskāka’’. Kaut arī šāds termina skaidrojums sniedz ļoti plašu un izplūdušu skatījumu par Eiropeizāciju, arī šī definīcija nav vispārināma – vai tas ir attiecināms tikai uz Eiropas Savienības likumdošanas adaptāciju un harmonizēšanu? Vai tas attiecas arī uz sociālo normu un vērtību pieņemšanu? Vai valsts pilnvaru nodošana ES arī tiek uzskatīta par Eiropeizāciju?

Nespēja radīt universālu un vienotu definīciju vistiešākajā mērā skaidrojama ar to, ka ar eiropeizāciju tiek pētīti ļoti daudzi dažādi aspekti, sākot ar Eiropas institūcijām, kustībām, nevalstiskajām organizācijām, politiskajām partijām, un beidzot ar dažādiem maigās varas paņēmienu un ‘‘eiroleisku dzīvesstlu’’. Radīt vienotu eiropeizācijas definīciju kavē arī plašais akadēmisko virzienu loks, ko tā aptver. Pēc Kevina Federstona (*Kevin Featherstone*) sacītā, eiropeizācija kā skaidrojošs ietvars neaprobežojas tikai ar politisko jautājumu izpēti un analīzi. Tā aptver arī tādas zinātnes kā socioloģiju, ekonomiku, politiku, vēsturi un kulturoloģiju, līdz ar to, vienota definīcija nemaz nav iespējama, jo katrā nozarē teorija ir interpretējama citādi.¹¹Arī Klaudio Radaelli atzīmē Eiropeizācijas termina

¹⁰ Turpat

¹¹ Featherstone, K., & Radaelli, C. M. (Eds.). (2003). *The politics of Europeanization*. Oxford University Press.

nenoteiktību, taču tā vietā Radaelli iesaka novilkt konkrētas robežas, definējot to, kas noteikti nav saprotams ar eiropēizāciju. Kā divas svarīgākās lietas, kas bieži tiek jauktas ar eiropēizāciju, taču būtībā ir atšķirīgas, Radaelli atzīmē Eiropas integrāciju un Eiropas konvergenci.

Kaut arī vienotas definīcijas nepastāv, pētnieku vidū eiropēizācija galvenokārt tiek izmantota, lai pētītu Eiropas Savienības dalībvalstu administratīvās struktūras adaptāciju, un ES direktīvu ieviešanu. Plašāk, eiropēizācija tiek izmantota arī lai skaidrotu strukturālas, kulturālas un identitātes izmaiņas valstu iekšienē, paralēli Eiropas Savienībā notiekošiem procesiem. Kā derīgs eiropēizācijas skaidrojums var kalpot Martena Vinka (*Maarten Vink*) skaidrojums par Eiropēizāciju kā procesu, kur valsts iekšpolitika tiek mainīta, saistībā ar integrāciju Eiropā.

Ir pamatoti teikt, ka Eiropēizācijas teorija ir cēlusies no salīdzināmās politikas pētniecības pieejas, jo tieši ar salīdzināmās politikas pieeju sākotnēji tika pētīts ES integrācijas politikas iespaids uz atsevišķām valstīm dažādās jomās, kas laika gaitā arī noveda pie Eiropēizācijas teorijas izveidošanās.¹² Eiropēizācija kā koncepts tika definēts 1994. gadā, kad, pētot Eiropas ietekmi uz lēmumiem un rīcībām Francijas iekšpolitikā, Roberts Ladrehs (*Robert Ladreh*) Eiropēizāciju definēja kā aizvien pieaugošu procesu, kurš maina politikas virzienu tik lielā mērā, ka Eiropas Savienības politikas veidošana kļūst par neatņemamu nacionālās politikas veidošanas sastāvdaļu.

Daļa pētnieku Eiropēizācijas kontekstā akcentē to, ka, atšķirībā no Eiropas integrācijas teorijām, Eiropēizācija ļoti izteikti uzsver lejupēju (*top-down*) paņēmienu.¹³ Šādu pieeju kā dominējošo atzīmēja arī Hiks un Goets (*Hix and Goetz; 2000*), sakot, ka ‘‘izprotot Eiropas integrācijas ietekmi uz nacionālo politiku, nav svarīgi, vai nosūtītā delegācija ir sastādīta, vadoties pēc pašmāju valdības prioritātēm, pamatojoties uz transnacionāliem ekonomiskajiem aktoriem, vai ar globālu uzņēmēju atbalstu. Tas, kam ir nozīme, ir jautājums kā delegācija Eiropas līmenī likumprojektu izmainīs tā, lai likumprojekta ieviešana nacionālā līmenī panāktu vēlamu rezultātu. Citiem vārdiem sakot, pat ja eksistē pretēja, augšupēja (*bottom-up*) lēmumu pieņemšanas struktūra, tad individuālas valstis nav spējīgas izmainīt pieņemtos

¹²Ladrech, R. (2010). *Europeanization and national politics*. Palgrave Macmillan.

¹³Vink, M. (2003). What is Europeanisation? And other questions on a new research agenda. *European Political Science*, 3(1), 63-74.

lēmumus, bet drīzāk tikai mainīt to nianšes.¹⁴ Spēcīgas lejupejošas struktūras veidošanās pamatā galvenokārt ir Eiropas integrācijas pastiprināšanās, kas daļēji skaidrojama arī ar ES teritoriālo ekspansiju.. Tomēr, Eiropas Savienības virzība tiek veidota, ES līmenī definējot kopējās vēlmes un normas, iekļaujot tās ES likumiskajos rāmjos, un vēlāk ievadot nacionālajā diskursā. Līdz ar to, ES paplašināšanās rezultātā ir pamatoti apgalvot arī to, ka jaunu valstu pievienošanās sekmē noteikta līmeņa augšupejošu struktūru, taču, pieskaroties eiropeizācijai kā divvirzienu procesam, jāatzīmē fakts, ka vecajām Eiropas valstīm šī spēja ietekmēt politiku ES līmenī ir relatīvi lielāka nekā jaunajām.¹⁵ Pēc Frenka Šimmelfeniga (*Frank Schimmelfennig*) teiktā, pat jau teorētiski rīcībpolitiku veidošana Eiropas Savienībā tiek definēts kā horizontāls process, tad realitātē daudz lielāka teikšana un spēks atrodas ekonomiski attīstīto, industrializēto rietumvalstu rokās, kas atstāj spēcīgu ietekmi uz mazāk industrializētajām un attīstītajām Centrālās un Austrumeiropas valstīm. Kā spilgtu piemēru Šimmelfenigs izceļ Eiropas Savienības vides politiku. Bagātās un augsti industrializētās Eiropas valstis, piemēram, Vācija, Beļģija, Nīderlande, ar saviem resursiem, panāk striktas prasības attiecībā pret vides standartiem un prasībām, kas nav populāri starp jaunajām ES dalībvalstīm, vēl jo vairāk, šie standarti ļoti bieži bremsē jauno dalībvalstu attīstību, taču, politisko un finansiālo resursu nepietiekamības dēļ, Centrālās un Austrumeiropas valstis nav spējīgas šos standartus mainīt, un ir spiestas likumdošanu adaptēt. Analizējot eiropeizāciju Centrālās un Austrumeiropas valstīs, Liliāna Andonova (*Liliana Andonova*) ES vides politikas pārņemšanu ir definējusi kā ‘rūgto tableti, kas jānorij visām ES kandidātvalstīm, lai spētu realizēt savus plašākos mērķus attiecībā uz Eiropas Savienību’’¹⁶

Kaut arī teorētiski dalībvalstīm pastāv zināma līmeņa spēja ietekmēt ES politiku, autori ir vienisprātis par pastāvošu lejupējā organizatorisko struktūru.¹⁷ Pēc Borzelas un Risa (*Börzel and Risse*) teiktā, pastāvošais lejupējais modelis sevišķi izteikti ir novērojams, pētot jaunās Eiropas Savienības valstis, jo to institūciju un

¹⁴Vink, M. (2003). What is Europeanisation? And other questions on a new research agenda. *European Political Science*, 3(1), 63-74.

¹⁵Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (Eds.). (2005). *The Europeanization of central and eastern Europe*. Cornell University Press.

¹⁶VEN, C. T. F. (2005). The Europeanization of environmental policy in Central and Eastern Europe. *The Europeanization of central and eastern Europe*, 135.

¹⁷Quaglia, L., Neuvonen, M., Miyakoshi, M., & Cini, M. (2007). *Europeanization*.

rīcībpolitiku pakļaušanai ES struktūrai, ir nepieciešams daudz lielāks reformu apjoms.¹⁸Kā piemērs tiek minēts Vācija un Francija pēc 1992. gada, kad Māstrihtas līgumā tika prezentēta vienota ekonomiskā un monetārā politika. Tā kā viens no punktiem paredzēja, ka valsts centrālajai bankai jābūt neatkarīgai no valdības, līguma punktu ievērošana īpašas grūtības nesagādāja Vācijai, taču Francijai nācās veikt lielu daudzumu dažādu, reizēm nepopulāru, reformu. Līdz ar to, arī Latvija, kas ES pievienojās tikai 2004. gadā, var kalpot kā sevišķi interesants objekts eiropeizācijas procesu izpētei, sevišķi Kopējās lauksaimniecības politikas jautājumos, ņemot vērā, ka relatīvi neilgi pirms pievienošanās ES Latvijā pastāvēja kolektīvo saimniecību modelis.

Noslēdzot nodaļu par eiropeizācijas termina nozīmi, jāatzīst, ka nepastāv vienotas un universālas eiropeizācijas definīcijas. Turklāt, pat ja turpinātos centieni šādu definīciju radīt, tie visticamāk, ciestu neveiksmi, jo ņemot vērā milzīgās starpības starp ES dalībvalstu politikas prioritātēm un īpatnībām, kā arī plašo zinātnes spektru, ko aptver eiropeizācija, definīcija būtu tik izplūdusi, ka varētu tikt piemērota pat gadījumos, kad eiropeizācijas process nebūtu klātesošs. Šī darba kontekstā eiropeizācija tiks galvenokārt izprasta kā ES kopējo politiku ieviešana, administratīvās struktūras pielāgošana, un direktīvu adaptācija.

1.3 Eiropeizācijas ieviešana

Pēc tam, kad ir apzināta eiropeizācijas nozīme, ir svarīgi izprast to, kā Eiropeizācija tiek ieviesta nacionālā līmenī, kas tālāk veiksmīgi ļautu izvērtēt eiropeizācijas ietekmi uz nacionālu valsti. Likumsakarīgi, ka pētniekiem nespējot izveidot vienotu, universālu definīciju eiropeizācijas terminam, autoru vidū neeksistē arī vienots uzskats par Eiropas politikas ieviešanas veidiem un paņēmieniem.

Piemēram, jau iepriekš minētais Frenks Šimmelfenings (*Frank Schimmelfenning*) izdala trīs lielus eiropeizācijas ieviešanas ietvaros – Ārējo veicināšanas modeli, sociālo skološanas modeli un klasisko skološanas modeli. Ārējo veicināšanas modeli Šimmelfenings skaidro, velkot paralēles ar “burkāna un pātagas” metodi, kur valstij darbojoties saskaņā ar ES uzstādījumiem, tā var tikt pie dažādiem bonusu, taču ignorējot ES prasības, var tikt pakļauta politiskam

¹⁸Börzel, T., & Risse, T. (2000). When Europe hits home: Europeanization and domestic change.

spiedienam un sankcijām. Sociālo un klasisko skološanas modeli Šimmelfenings skaidro ar rekomendāciju sniegšanu, kā arī dalīšanos pieredzē.¹⁹

Hētere Grabbe (Heather Grabbe) Eiropas politiku ieviešanas procesā izdala piecus mehānismus, ar kuru palīdzību rīcībpolitikas iek ieviestas. Grabbe min tādas tiešās iesaistes paņēmienus kā institūciju un normatīvu aktu direktīvas, līdz ar to valstīm ir praktiski neiespējami Eiropas politiku neadaptēt. Autore definē arī mazāk tiešus ieviešanas veidus, tādas kā konsultāciju, izglītības un partnerības pasākumi, palīdzība tehniskās lietās, kā arī izvērtēšana, uzraudzība un rekomendāciju sniegšana.²⁰

Runājot par Eiropas politiku ieviešanas mehānismiem, ir vērts minēt arī Viviēnas Šmitas (*Vivien Shmidt*) piedāvāto variantu. Autore izvirza trīs dažādus mehānismus, uzsverot to hierarhiskumu un stingrību no ES puses. Pirmais mehānisms, kurš no ES puses manto augstāko piespiešanas pakāpi, ir spiediens pakļauties dažādām normām. Pati Šmita ilustratīvu piemēru min Māstrihtas kritērijus, kuri dalībvalstīm ir obligāti. Hierarhiski otrajā vietā pie politiku ieviešanas mehānismiem tiek iedalīta mazāk nozīmīgu noteikumu ievērošana, kur valstīm tiek dota daudz lielāka rīcības brīvība, praktiski ļaujot izvēlēties vai normu ieviest, vai nē. Trešajā, hierarhiski viszemākajā pakāpē Šmita ierindo rīcībpolitikas, kurām ES nav uzlikusi nekādus institucionālus pienākumus, vai normatīvos aktus, kuri jāievēro. Kā piemērus autore min dažādas savstarpējās produktu atzīšanas, vai tirdzniecības ierobežojumu atcelšanu.²¹

Runājot par ES ietekmi uz valstu iekšpolitiku, kā vienu no veiksmīgākajiem eiropeizācijas ieviešanas mehānismu modeļiem autors uzskata Knilla un Lemkūla (*Knill and Lehmkuhl*) izvirzīto teoriju, kas lielā mērā saskan ar jau apskatīto Viviēnas Šmitas redzējumu, taču to papildina ar konkrētiem piemēriem. Pēc viņu teiktā, klasiski tiek izdalīti trīs mehānismi, ar kuru palīdzību tiek panākta iekšpolitikas elementu maiņa – pozitīvā integrācija, negatīvā integrācija, un ietvaru (framing) integrācija. Lai gan eiropeizācija tiek ieviesta daudz dažādos veidos, Knills

¹⁹F.Schimmelfennig., U.Sedelmeier. The Europeanization of Central Eastern Europe. Cornell University Press. 2005

²⁰H. Grabbe. Europeanization Goes East: Powe and Uncertainty in the EU Accession Process., 6-8. lpp.

²¹V. Schmid., Europeanization and the Mechanics of Economic Policy Adjustmet. Europe Integration online Papers. 2001. vol. 5., 13. lpp.

un Lemkūls (*Knill and Lehmkuhl*) uzsver to, ka vismaz viens no šiem trim mehānismiem teju vienmēr būs savienojams ar pētāmo problēmu.²²

Institucionālais, jeb pozitīvās integrācijas mehānisms paredz valsts iekšējo struktūru reformāciju, kuras mērķis ir ierobežot nacionālo institūciju rīcības brīvību, lemjot par konkrētiem jautājumiem, līdz līmenim, kur nacionālas valstis nevar neatbilst ES izvirzītajām prasībām. Šāda veida institucionāls spiediens šobrīd ir viens no izplatītākajiem eiropeizācijas mehānismiem. Primārais šī mehānisma uzdevums ir kontrolēt ES nozīmīgās nozares, un izveidot vienotu administratīvo mehānismu starp dalībvalstīm, reizē izslēdzot iespējamās negatīvas, tirgus radītas blakusparādības. Kā piemēru varētu ņemt vides, veselības vai patērētāju aizsardzības direktīvas, kas ES dalībvalstis ieliek noteiktā rāmī, neļaujot pārkāpt robežas, kuras bez kontroles tiktu pārkāptas – uzliktot par pienākumu uzņēmumiem savu darbību veikt, mazinot negatīvo ietekmi uz vidi, garantējot noteiktas darbinieku privilēģijas un drošību, kā arī pakļaujot ES iedzīvotājus noteiktām pārtikas kvalitātes prasībām. Kā vienu no daudzajiem piemēriem pozitīvajai integrācijai autori min vienotu dzeramā ūdens standartu ieviešanu 1980. gadā. Direktīva paredzēja obligātu noteikto standartu ievērošanu visiem dalībvalstu ūdens piegādātājiem, pieprasot valstis veikt regulāras kontroles, sekojot līdzī direktīvas ievērošanai. Līdzīgi gadījumi ir meklējam arī citās Eiropas Savienībai īpaši svarīgajās kopējās politikās, piemēram, Kopējā lauksaimniecības politikā, vienotajā tirgū, vai enerģētikas politikā.²³

Otro, negatīvo integrācijas veidu autori raksturo kā “izmaiņas valsts iekšējo struktūru iespējās”. Pretstatā pozitīvās integrācijas mehānismam, kurš primāri ir tendēts uz konkrētu, iepriekš sagatavotu struktūru ieviešanu dalībvalstīs, negatīvās integrācijas mehānisms uzmanību vairāk vērš uz dažādu nacionālo struktūru un normatīvo aktu atcelšanu, lai novērstu situācijas, kurās vietējā likumdošana traucē funkcionēt ES principiem. Papildus, negatīvā integrācija paredz arī varas un resursu sadalījuma koriģēšanu valsts iekšējās struktūrās. Lai veiksmīgi vizualizētu negatīvās integrācijas mehānismu, Knills un Lemkūls izvēlējušies to paskaidrot ar Eiropas Savienības transporta politikas piemēru. Neskatoties uz to, ka jau parakstot Romas līgumu (1957), dalībvalstis vienojās par kopējas transporta politikas izveidi, nopietna attīstība tajā ir notikusi tikai pēdējās desmitgadēs. Runājot par nacionālās likumdošanas ierobežošanu, ļaujot funkcionēt ES principiem, Kopējā transporta

²²Knill, C., & Lehmkuhl, D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of europeanization.

²³Knill, C., & Lehmkuhl, D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of europeanization.

politika ir spilgts piemērs. Kaut arī, lai sasniegtu transporta brīvību tādā līmenī, kāda tā ir šobrīd, nenoliedzami, bija nepieciešams pielietot arī pozitīvās integrācijas mehānismus (šie mehānismi mēdz pārklāties, uz ko norāda arī autori), galvenais akcents tika likts uz vietējo ierobežojumu atcelšanu. Iepriekš Eiropā dalībvalstis bija stingri noteikušas savus ievēd tarifus, licences, kvotas un cenu regulācijas, un kontrolpostņus, kas transporta nozari Eiropā padarīja lēnu un ļoti neefektīvu. Līdz ar to, negatīvo integrācijas ieviešanas mehānismu pielietošana, izdarot spiedienu uz nacionālo normatīvo aktu atcelšanu, vai mazināšanu, lielā mērā ir bijusi atslēga brīvas transporta plūsmas nodrošināšanai šodien. Arī otrs iepriekš minētais negatīvās integrācijas paņēmieni – valsts iekšējo struktūru varas sadalījuma koriģēšanu ir novērojama autoru izvēlētajā piemērā, jo, piemēram, Francijā, ilgus gadus transporta tirgus nebija liberalizēts.²⁴

Neatkarīgi no jau apskatītajiem ‘politiku veidojošajiem’ un ‘politiku koriģējošiem’ eiropeizācijas ieviešanas mehānismiem, nepieciešams izcelt arī plašu klāstu citu mehānismu, ar kuru palīdzību tiek ieviesta Eiropas integrācija. Šis trešais, jeb ‘ietvara’ integrācijas mehānisms neizdara uz valstīm spiedienu ieviest jaunas, vai koriģēt esošas politikas. Trešais mehānisms paredz vieglas (bieži sociālas) darbības, kuru mērķis ir valstu iekšienē mainīt politisko noskaņojumu un mikroklimatu, kas tālāk varētu rezultēties politiskā atbalsta kāpumā, un radīt labvēlīgu augsni tālākai Eiropas integrācijai. Kā lielisku piemēru ‘ietvara’ integrācijas mehānismam Knills un Lemkūns min Eiropas dzelzceļa politiku. Astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā Rietumeiropas valstīs bija nepieciešams reformēt dzelzceļa sistēmu, jo sektors piedzīvoja nopietnu finansiālu krīzi.²⁵ Potenciāls situācijas risinājums tika izstrādāts arī no Eiropas Savienības puses, kas nesaskanēja ar Rietumeiropas valstu nacionālo valdību skatījumu, līdz ar to, izraisīja asas divu domstarpības ne tikai starp valstu valdībās esošajām partijām, bet arī starp valdību un Eiropas Savienību. Nīderlandes gadījumā, cīņa starp ES un valdību beidzās ar to, ka Eiropas Savienības puses piekāpās, dodot valdībai lielāku autonomiju un ļaujot tai iemantot lielāku leģitimitāti. Taču turpinoties cīņai starp partijām, kompromisi tika meklēt atsauktajā ES piedāvājumā, un gala rezultātā reforma tika veikta, pārmantojot lielu daļu no ES piedāvātā.²⁶

²⁴ Turpat

²⁵ Knill, C., & Lehmkuhl, D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of europeanization.

²⁶ Turpat

Kaut arī, tāpat kā nepastāv vienotas definīcijas eiropeizācijas jēdzienam, autoru vidū nepastāv arī vienota viedokļa par eiropeizācijas ieviešanas mehānismiem, taču, apskatot dažādu autoru viedokļus, ir iespējams secināt, ka primāri ir izdalāmi trīs veidi ar atsevišķu spiediena izdarīšanas intensitāti.

1.4 Eiropeizācija un centrāl-austrumu Eiropa

Tā kā darbā paredzēts pētīt Kopējās lauksaimniecības politikas ietekmi uz Latviju, kas arī tiek pieskaitīta pie centrāl-austrumu Eiropas valstu grupas, ir svarīgi iepazīties ar šīm valstīm paredzētu eiropeizācijas teorijas novirzienu.

Vairāki politikas pētnieki, sevišķi pēc 2004, kad notika līdz šim lielākā ES paplašināšanās, sāka akcentēt, ka līdzšinējā "klasiskā" eiropeizācijas teorija nav īsti piemērots ietvars jaunpienākušo vai potenciālo dalībvalstu analīzei. Kā galvenie centrāl-austrumu Eiropeizācijas teorijas pārstāvji izceļami Ulrihs Sēdelmeijers (Ulrich Sedelmeier) un Franks Šimelfenigs, kuri pētījuši ES normatīvu ieviešanu jaunajās ES dalībvalstīs, ka arī Hētere Grabbe, kas pētījusi vispārējos eiropeizācijas procesus Eiropas centrālajā un austrumu daļā. Runājot par eiropeizācijas teorijas neatbilstību, autori atzīmē to, ka, kaut arī "klasiskā" eiropeizācijas teorija ir lielisks ietvars rietumvalstu pētniecībai, taču centrāl-austrumu Eiropas valstis ir ļoti jaunas demokrātijas, un lielā daļā gadījumā, vēl tikai cenšas nostiprināt savu valstiskumu, līdz ar to, eiropeizācijas procesu ietekme šajās valstīs ir atšķirīga. Kā otru faktoru, kas rada nepieciešamību veidot atsevišķu, centrāl-austrumu valstīm pielāgojamu teoriju, autori min milzīgās valstu iekšējās struktūras atšķirības, jo "vecās" Eiropas valstis ilgu gadu laikā ir bijušas eiropeizācijas ietekmē, pietam, aktīvi darbojušās Eiropas likumdošanas veidošanā.²⁷

Pēc Hēteres Grabes teiktā, lielākā problēma jaunajām Eiropas dalībvalstīm ir tā, ka, līdz ar neatkarības atgūšanu deviņdesmito gadu sākumā, tām nācās uzsākt ES normatīvo aktu un valsts iekšējās organizācijas adaptāciju. Tā uzskatāma par problēmu tādēļ, ka adaptējamā likumdošana jaunajām dalībvalstīm un kandidātvalstīm vienmēr būs rietumvalstu veidota, līdz ar to, daudzo atšķirīgo iezīmju dēļ, tā nesakrīt ar šo jauno dalībvalstu vēlmēm un vajadzībām. Pietam, kandidātvalstīm nepastāv instrumenti, ar kuru palīdzību reāli ietekmēt likumdošanas procesu, līdz ar to, tām nākas pakļauties uzstādījumiem, kas izvirzīti no Eiropas

²⁷Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (Eds.). (2005). The Europeanization of central and eastern Europe. Cornell University Press.

Savienības puses, kā arī ieviest normas, kas ir veidotas vienvirziena lejupejošā (*top-down*)veidā.²⁸Kā vēlvienu svarīgu faktoru pie šīs vienvirziena komunikācijas izceļ Sēdelmeijers, uzsverot, ka Eiroleizācija nekad iepriekš nav bijusi tik spēcīga un izteikta. Ja 20. gadsimta 60.-70. gados komunikācija ES līmenī bija balstīta praktiski tikai uz ekonomiskām interesēm, un galvenokārt norisinājās dalībvalstu līmenī, tad mūsdienās ES runā kā vienots aktors, līdz ar to, tai ir daudz spēcīgākas sviras (*leverage*)attiecībā pret vienu kandidātvalsti, vai to grupu. Abu šo faktoru kombinācijā, autori izceļ šībrīža galveno principu ES un ES kandidātvalstu attiecībās, kas ir noteikumu definēšana (*conditionality*) – konkrētunormu, likumu izpilde (piem. centrālaustumu Eiropas valstu gadījumā – Kopenhāgenas kritēriji), kas dod iespēju vest sarunas par iestāšanos ES.²⁹

Arī starp centrāl-austumu eioleizācijas teorijas veidotājiem un autoriem pastāv domstarpības atsevišķos jautājumos. Ungāru politologs Enjodi Zolts (Enyedi Zsolt), kurš pētījis centrāl-austumu valstu politisko partiju reakciju uz eioleizāciju, atzīst, ka valstu integrācija Eiropā sākusies uzreiz ar demokrātijas atjaunošanu. Tā kā liela daļa valstu (tostarp Latvija), atjaunojot neatkarību, par mērķi uzstādīja iestāšanos ES, līdz ar to, jau no pašu 90. gadu sākuma, tās ir tikušas pakļautas eioleizācijas procesiem, kas reizē esot bijis efektīvs faktors demokrātijas nostiprināšanā.³⁰

Kaut arī, nenoliedzot eioleizācijas nopelnu centrāl-austum valstu demokratizācijas procesos, Sēdelmeijers un Šimmelfenigs ļoti kritiski vērtē post-komunistisko valstu eioleizācijas ietvaros paredzētos demokratizācijas procesus, jo tie bijuši pārāk vispārīgi. Autori min Čehiju kā pozitīvu piemēru, kur režīms pēc neatkarības atgūšanas bija relatīvi demokrātisks, taču tajā pašā laikā, Rumānijas vai Horvātijas gadījumā, šie uz demokratizāciju vērstie nosacījumi valstīm esot nesuši milzīgus finansiālus zaudējumus, līdz ar to, nav korekti teikt, ka Eioleizācija ir veiksmīgi veicinājusi demokrātijas nostiprināšanos, un, iespējams, konkrēta, individuāla demokratizācijas politika būtu bijusi veiksmīgāka.³¹

Attiecinot eioleizāciju uz centrāl-austumu Eiropas valstīm, jāsecina, ka lielākā daļa no pārņemtās likumdošanas un organizatoriskās struktūras šīm valstīm ir balstījusies izteiktā lejupejošā (*top-down*)pieejā, un integrācija Eiropas Savienībā ir

²⁸Grabbe, H. (2006). The EU's Transformative Power Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe (NY: Palgrave Macmillan).

²⁹ Turpat

³⁰Enyedi Z. The —Europeanization of Eastern Central European Party System

³¹Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European public policy*, 11(4), 661-679.

bijusi vienvirziena process tādēļ, ka ES kandidātvalstīm nepastāv instrumenti, ar kuriem būtu iespējams ietekmēt likumdošanas procesu pašā Eiropas Savienībā. Tiesa, lielākā daļa centrāl-austrumu eiropeizācijas darbu tikuši sarakstīti laika posmā no 2004-2007. gadam, taču, ņemot vērā faktu, ka ir pagājuši vairāk nekā 10 gadi kopš 2004. gada paplašināšanās, un jaunajām ES dalībvalstīm ir bijusi iespēja pārstāvēt savas vēlmes divos ES daudzgadu budžeta sastādīšanas procesos, tas sniedz interesantu iespēju noskaidrot, kā ES kopējās politikas ir mainījušās jauno dalībvalstu dēļ, un cik lielā mērā tās valstis, kuras ES pievienojās pēc 2004. Gada, ir spējušas virzīt savas nacionālās intereses Eiropas Savienības līmenī.

1.5 Eiropizācija un Kopējā lauksaimniecības politika

Noslēdzot nodaļu par eiropeizācijas teoriju, ir būtiski atzīmēt tās saistību ar Kopējo lauksaimniecības politiku. Kā jau nodaļas sākumā tika minēts, eiropeizācijas teorija tiešā mērā saistāma ar KLP tādēļ, ka KLP pārveido dalībvalstu nacionālās lauksaimniecības politikas, un Eiropizācija skaidro nacionālo politiku integrēšanu ES.

Pētot KLP lomu Eiropas Savienībā un Eiropas integrācijas procesos, Stefans Tangermans (*Stefan Tangermann*) un Stefans fon Kramon-Taubadels (*Stephan von Cramon-Taubadel*) vispirms izceļ tās unikalitāti attiecībā pret citām kopējām politikām. Kopējā lauksaimniecības politika Eiropas Savienībā nav veidojusies dabīgi, laika gaitā, pakāpeniski un lēnām uz to virzoties. Gluži pretēji, tā tika sintētiski radīta no nulles sešdesmito gadu sākumā. Šī iemesla dēļ varētu šķist, ka KLP funkcionē kā racionāla, loģiska un uz vajadzībām balstīta politika, taču autori uzsver pretējo, apgalvojot, ka lielā finansējuma un politikas nozīmīguma dēļ, Kopējā lauksaimniecības politika vienmēr ir bijusi ļoti politizēta, un jebkura tās reforma ir notikusi nevis balstoties uz tā brīža lauksaimnieku vajadzībām, bet gan nežēlīgām politiskām cīņām un kompromisiem..³²

Abi autori arī uzsver nenovērtējamo Kopējās lauksaimniecības politikas pienesumu Eiropas integrācijas procesos. Pirmkārt, jau no pašiem Eiropas Savienības pirmsākumiem, tieši KLP kalpoja kā svarīga komponente vienota Eiropas tirgus radīšanai, turklāt KLP ir arī viena no visdziļāk integrētajām Eiropas politikām, kuras ietvaros dalībvalstis Eiropas Savienībai ir nodevušas ļoti lielu daļu savas

³²Tangermann, S., & von Cramon-Taubadel, S. (2013). Agricultural policy in the European Union: An overview (No. 1302). Diskussionspapiere, Department für Agrarökonomie und Rurale Entwicklung.

suverenitātes. Treškārt, tieši šīs politikas dziļā integrācijas līmeņa dēļ, tā, savā ziņā, ir kļuvusi imūna pret kritiku un reformām, praktiski izslēdzot iespēju dalībvalstīm KLP pielāgot savām vēlmēm. Visi centieni KLP kontekstā dot lielāku nacionālo autonomiju dalībvalstīm, lai veicinātu veiksmīgāku lauksaimniecības attīstību un resursu izmantošanu, ātri tiek definēti kā Kopējās lauksaimniecības politikas nacionalizēšanas centieni, kas ir pretstatā ar KLP būtību un attiecīgi tiek iznīcināti pat nesākoties.³³

Ļoti spēcīgi KLP saistība ar eiropēizācijas procesiem novērojama arī lēmumu veidošanas procesā. Pirmkārt, KLP ir izteikti pārnacionāla politika, un tās galvenais veidotājs ir Eiropas Komisija, kas lielā mērā darbojas pati par sevi, un tā kā komisijas darbu praktiski neietekmē vēlēšanas, tā visbiežāk darbojas, nesekojoš politikā populārājam tendencēm.³⁴ Pēc Johana Svinena (*Johan Swinnen; 2008*) teiktā, atskatoties uz KLP attīstību, vairākkārt ir redzams, kā lauksaimniecības komisāri tieši šīs minētās EK autonomijas dēļ, ir spējuši veikt lielas KLP reformas, sevišķi izceļot Reja Mak Šerija (*Ray MacSharry*) 1992. gada reformu un Franca Fišlera (*Franz Fischler*) veiktās izmaiņas.

Tangermans un Taubadels savā pētījumā KLP spēcīgo integrācijas spiedienu uz dalībvalstīm pamato arī ar attiecībām starp Eiropas Parlamentu, Eiropas Komisiju un Eiropas Savienības ministru padomi. Kamēr EK joprojām ir galvenais KLP virzītājs, kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gadā, ir augusi arī Eiropas Parlamenta loma KLP veidošanā. Turpretī ministru padomes ietekme ir ļoti minimāla, vai pat tuvu nekādai, vēlreiz izceļot KLP un eiropēizācijas vienvirziena procesu. Ministru padomes loma KLP samazinās arī ES paplašināšanās rezultātā – ES kļūstot lielākai, pamatojoties uz dalībvalstu īpatnībām, iezīmējas tendence, kur viena kopēja politika nav derīga visām dalībvalstīm. Kaut arī tā ir realitāte, dalībvalstu ministriem ir praktiski nereāli KLP kontekstā veikt izmaiņas sev par labu, jo ir nepieciešams panākt kompromisu starp 28 dalībvalstīm, kas ir praktiski neiespējami.³⁵

Eiropas Parlamenta pētījumā par KLP ietekmi uz jaunattīstības valstīm tiek izcelts tas, ka KLP ietekme uz tām atšķiras no tā, vai konkrētā valsts ir lauksaimniecības produkcijas neto importētāja vai neto eksportētāja. Kamēr neto-importētājvalstis KLP ietekmei tiek pakļautas mazāk, neto-eksportētājvalstīs ir

³³Tangermann, S., & von Cramon-Taubadel, S. (2013). Agricultural policy in the European Union: An overview (No. 1302). Diskussionspapiere, Department für Agrarökonomie und Rurale Entwicklung.

³⁴ Turpat

³⁵ Turpat

novērojama plaša ES regulu adaptēšana, pakļaušanās ES pārtikas nekaitīguma prasībām, tirgus prasību izpilde, kā arī sekošana ES labas lauksaimniecības prakses rekomendācijām³⁶, kas nenoliedzami veicina arī valstu virzību uz ES un integrēšanos tajā.

Eiropēizācijas teorijas apskatīšana sniedz lielu pienesumu darba empīriskās daļas veikšanā vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tā skaidro un pamato vispārēju ES kopēju politiku nepieciešamību, to mērķus un uzdevumus, kas ir sevišķi svarīgi, analizējot KLP kas ir viena no svarīgākajām ES kopējām politikām. Otrkārt, teorijas izpētes ietvaros tika noskaidroti galvenie veidi, kādos tiek ieviestas kopējās politikas, pastiprinātu uzmanību liekot uz normatīvo aktu harmonizēšanu, direktīvu ieviešanu, institūciju izveidi pēc noteikta parauga, kas norāda uz elementiem, kuriem empīriskajā daļā jāpievērš pastiprināta uzmanība. Eiropēizācijas koncepts tiks izmantots arī lai darba noslēgumā izskaidrotu kā un kādēļ Tukuma novadu ietekmē vai neietekmē Kopējā lauksaimniecības politika.

³⁶European Parliament : The impact of the Common Agricultural Policy on developing countries
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603862/EXPO_STU%282018%29603862_EN.pdf [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]

2. KOPĒJĀ LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKA

Kaut arī sākotnēji Eiropas Savienība tika izveidota kā uz ekonomiskām interesēm balstīts valstu kopums, pakāpeniski pieauga dažādu kopēji risināmo politisko jautājumu skaits, kas Eiropas Savienībai ļauj kļūt arī par stabilu un spēcīgu aktoru starptautiskajā sistēmā. Šobrīd ES kopēji darbojas 36 politikas jomās, no kurām kā svarīgākās izceļamas vide, vienotais tirgus, konkurence, enerģētika un lauksaimniecība. Kaut arī iepriekš uzskaitītās jomas primāri balstītas uz ekonomiskajiem jautājumiem, jāatzīmē, ka liela daļa no ‘jaunajām’ kopējās politikas jomām skar arī citus aspektus, kā piemēram, kultūra, sports, kosmos vai cilvēktiesības.³⁷ Šī nodaļa uzmanību vēršīs uz vienu no viskomplicētākajām Eiropas Savienības politikām - Kopējo lauksaimniecības politiku, tās veidošanās gaitu, aktualitāti mūsdienās, kā arī tās realizācijas mehānismu un ietekmi Latvijā. Jāatzīmē, ka lauksaimniecība Eiropas savienībā ir prioritārā nozare vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, neskatoties uz faktu, ka ES lauksaimniecībā nodarbināti ir tikai 4,7% no darbaspējīgajiem iedzīvotājiem, šie 4,7% apsaimnieko teju pusi no kopējās Eiropas Savienības teritoriālās platības.³⁸ Jāatzīmē, ka Eiropas lauksaimnieki ar pārtiku nodrošina arī vairāk nekā 500 miljonus tās iedzīvotāju, papildus nodrošinot lauksaimniecības produktu eksportu vidēji 131 miljarda eiro vērtībā.³⁹

Šajā nodaļā paredzēts iepazīties ar Kopējās lauksaimniecības politikas būtību, tās izveides iemesliem, attīstību, un ieviešanas mehānismiem. Uzsvars tiks likts uz reformām, kas īstenotas Kopējā lauksaimniecības politikā, īpaši fokusējoties uz KLP 2007. gada reformu, pēc kuras sākās 2007.-2013. gada KLP periods, kas ir tiešā veidā saistīts ar pētāmo problēmu. Nodaļas beigās paredzēts veikt nelielu ieskatu iespējamajā KLP attīstībā pēc 2020. gada.

³⁷Eiropas Savienība : Eiropas Savienības politikas jomas https://europa.eu/european-union/topics_lv [Skatīts tiešsaistē : 20.04.2018]

³⁸European environment agency : Agriculture <https://www.eea.europa.eu/themes/agriculture/intro> [Skatīts tiešsaistē : 20.04.2018]

³⁹ Eiropas Komisija : Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai, un Reģionu komitejai : Pārtikas un lauksaimniecības nākotne; https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/future-of-cap/future_of_food_and_farming_communication_lv.pdf [Skatīts tiešsaistē : 20.04.2018]

2.1 Kopējās lauksaimniecības politikas vēsturiskais pamatojums un attīstība

KLP bija pirmā, un ilgus gadus arī vienīgā pilnībā integrētā ES politika. Var teikt, ka KLP bija arī viens faktoriem, kas brūģējas ES ceļu uz vienotā tirgus izveidi 1992. gadā, kā arī KLP vajadzībām izveidotā valūta (*unit of account*) var tikt uzskatāma par eiro priekšteci⁴⁰. Kopējā lauksaimniecības politika ir viena no Eiropas Savienības kopējām politikām, un tās saknes meklējamas 20. Gadsimta piecdesmitajos gados. Ilgās un postošās karadarbības dēļ, lielākā daļa primāro nozaru, tajā skaitā lauksaimniecība, Eiropā bija praktiski iznīcinātas. Lauksaimniecības zeme, infrastruktūra un tehnika tika sakropļota līdz tādām līmenim, ka visā Rietumeiropā tikai piedzīvots dramatisks kvalitatīvas pārtikas trūkums.⁴¹ Izveidojot Eiropas ogļu un tērauda kopienas 1952. gadā, tās sešas dibinātāj valstis (Beļģija, Nīderlande, Luksemburga, Vācija, Itālija, Francija), vienojās par nozarēm, kurās nepieciešama kooperācija un organizēta darbība, par vienu no prioritārajiem uzdevumiem izvirzot lauksaimniecības politikas izstrādi. Piecus gadus vēlāk, 1957. gadā, kad tika parakstīts Romas līgums (*Treaty of Rome*), starp dalībvalstīm tika panākta vienošanās, paredzot tirdzniecības nodokļu samazināšanu, kā arī vienotā tirgus un muitas savienības izveidošanu. Šī vienošanās arī pirmo reizi oficiāli definēja sadarbību transporta nozarē, un Kopējās lauksaimniecības politikas izveides nepieciešamību.⁴²

Jau 1960. gadā sešas dalībvalstis, lielā mērā pateicoties atvieglinātajiem nosacījumiem saistībā ar lauksaimniecības produkcijas tirdzniecību, kā arī tirdzniecības barjeru atcelšanu, prezentēja savu kopīgo redzējumu par Kopējo lauksaimniecības politiku. Tikai divus gadus vēlāk, kad Eiropadome deva akceptu ar KLP saistītu institūciju dibināšanai, 1962. gadā, tika izveidota Kopējā lauksaimniecības politika. Kopējā lauksaimniecības politika tobrīd ietvēra dažādus godīgas konkurences nosacījumus, tāpat kā tirdzniecību mudinošus pasākumus, un, vissvarīgāk, finansiālu atbalstu dalībvalstu lauksaimniekiem.⁴³ Tā brīža primārais

⁴⁰European Commission : The Common Agricultural Policy; A story to be continued http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]

⁴¹European Commission : The history of the common agricultural policy https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history_en [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]

⁴²Grant, W. (1997). The Common Agricultural Policy. Macmillan Press Ltd..

⁴³European Commission : The history of the common agricultural policy https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history_en [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]

KLP uzdevums bija palielināt lauksaimniecības sektora ražīgumu, nodrošinot visus kopienas iedzīvotājus ar veselīgu un kvalitatīvu pārtiku, turklāt, par stabilām un pieņemamām cenām. Turklāt, svarīgi bija nodrošināt stabilas cenas ne tikai no patērētāju viedokļa, bet arī no lauksaimnieku puses. Iepriekš bija novērojamas situācijas, kur labas ražas gadā, kad tirgus ir piesātināts ar noteikta veida produktiem, cenas ir zemas, taču, gadā, kad raža ir zema, vairākkārtīgi pieaug produktu cenas. Tas pārtiku padarīja grūti pieejamu ne tikai iedzīvotājiem, bet arī sarežģīja lauksaimniekiem tālredzīgu un ilgtspējīgu attīstību, neradot garantētu produkcijas noietu, tādējādi neļaujot rēķināties ar noteikta līmeņa ienākumiem. Lai risinātu šo problēmu, tika pieņemts lēmums stabilizēt cenu, veicot tirgus cenu korekciju, kas paredzēja liekās produkcijas izņemšanu no tirgus, nodrošinot vienmērīgi augstu cenu.. Lai mudinātu lauksaimniekus ražot pēc iespējas lielāku pārtikas daudzumu, un ļautu straujāk modernizēt saimniecības, tika ieviests finansiāls atbalsts subsīdiju veidā, kas tika sasaistīts ar saražotās produkcijas daudzumu. Lai veicinātu lauksaimniecības attīstību ekstensīvi (*palielinot apstrādājamās platības*) tika ieviests atsevišķs atbalsts par ražošanu mazāk attīstītos reģionos, taču lai sekmētu intensīvas (*augstāka produktivitāte*) lauksaimniecības attīstību, tika sniegts atbalsts lauksaimniecības arodskolām, un sekmēta paaudžu nomaiņa, ieviešot atbalstu priekšlaicīgai pensionēšanai.⁴⁴

Kopējā lauksaimniecības politika šo teju 70 gadu laikā, saistībā ar iepriekšējo mērķu sasniegšanu, un jaunu problēmu aktualizēšanos, ir pieredzējusi vairākas reformas. Pirmās indikācijas par veiksmīgu sākotnējās KLP mērķu sasniegšanu bija iespējams novērot 70. gados, kad Eiropa pirmo reizi kopš otrā pasaules kara piedzīvoja lauksaimniecības produktu pārprodukciju, saražojot vairāk nekā spēj patērēt. Iepriekš uzsāktā tirgus intervence, kuras mērķis bija nodrošināt stabilas cenas patērētājiem un noietu ražotājiem, paredzēja liekās produkcijas uzpirkšanu, kas, aizvien pieaugot saražotās produkcijas apjomam, Eiropas Savienību noveda pie milzīgiem pārtikas krājumiem. Lai turpinātu glabāt uzpirkto pārtiku, tā tika pārstrādāta, un uzglabāta noliktavās, jo aukstā kara rezultātā, to bija apgrūtināti realizēt ārpus ES. Šāds cenu stabilizācijas veids bija ne tikai ļoti dārgs un izšķērdīgs, bet arī nesaskanēja ar lauksaimnieku un sabiedrības interesēm, ņemot vērā faktu, ka

⁴⁴Grant, W. (1997). The Common Agricultural Policy. Macmillan Press Ltd..

saražotās pārtikas produkcija nereti tika iznīcināta.⁴⁵ Šo iemeslu dēļ, astoņdesmito gadu sākumā Kopējā lauksaimniecības politikā tika veiktas izmaiņas, kuru primārais mērķis bija tuvināt un pielāgot ražošanas apjomu pieprasījumam tirgū. Viens no vistiešākajiem mehānismiem bija novērojams piena lopkopībā. Tā kā ES cenu stabilizācija nodrošināja iespēju lauksaimniekiem pārdot produkciju krietni virs pasaules cenas, lauksaimniecībā, sevišķi piena lopkopībā bija novērojams milzīgs produkcijas pārpalikums. Ar Eiropas Komisijas rīkojumu, iepirktais liekais piens tika pārstrādāts uzglabāšanai draudzīgākos produktos - piena pulverī un sviestā, veidojot milzīgas produktu noliktavas. Tieši šī iemesla dēļ ES lauksaimniecība astoņdesmitajos gados bieži tiek raksturota kā ‘‘sviesta kalni un vīna ezeri’’ (*butter mountains and wine lakes*). Sabiedrības un lauksaimnieku spiediena dēļ kā risinājums tika ieviestas piena kvotas, kas bija aktīvas līdz pat 2015. gada 31. martam. Kvotu pamatprincips paredzēja lauksaimniekiem noteikt maksimālo pieļaujamo piena ražošanas apjomu, pēc kura sasniegšanas tiktu maksāta kompensācija par piena neražošanu, kas reizē dotu iespēju lauksaimniekiem savu darbību diversificēt un pievērsties nozarēm, kur ES kontekstā pārtiku nākas importēt.⁴⁶

Par pirmo fundamentālo Kopējās lauksaimniecības politikas reformu uzskatāma 1992. gada KLP pārstrukturizēšana, kuras autors bija tā brīža lauksaimniecības lietu komisārs Rejs Makšerijš (*Ray MacSharry*). Reforma tika iniciēta vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, Kopējā lauksaimniecības politika bija sākusi stagnēt, un bija kļuvusi ļoti dārga ES iedzīvotājiem. Otrkārt, tika izdarīts liels spiediens no zaļajām un vides organizācijām, spiežot tālāk samazināt pārprodukciju. Treškārt, liels spiediens, Urugvajas sarunu rezultātā, tika izdarīts arī no pasaules tirdzniecības organizācijas.⁴⁷

Reformas izstrādes procesā tā saskārās ar lielu skepsi, galvenokārt tādēļ, ka reformas definētie mērķi bija pretstatā viens otram. Tās uzdevums bija krasi mazināt saražotās pārtikas pārprodukciju, kā arī mazināt Eiropas Komisijas intervenci lauksaimniecības produktu tirgū. Reformas rezultātā par teju 30% tika samazināts atbalsts graudkopības nozarei, un par 16% gaļas liellopu nozarei. Lai mazinātu

⁴⁵European Commission : The history of the common agricultural policy https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history_en [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]

⁴⁶ European Commission : A short history of milk quotas; https://ec.europa.eu/agriculture/milk-quota-end/history_en [Skatīts tiešsaistē 23.04.2018]

⁴⁷Coleman, W. D., & Tangermann, S. (1999). The 1992 CAP reform, the Uruguay Round and the Commission: conceptualizing linked policy games. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 37(3), 385-405.

komisijas ietekmi uz lauksaimniecības produktu tirgu, daļēji tika likvidēta sistēma, kur subsīdijas ir atkarīgas no saražotās produkcijas daudzuma, tā vietā ieviešot tiešmaksājumu (*direct payment*) par apstrādātās zemes platībām, kas izsauca spēcīgu pretdarbību no lauksaimnieku organizācijām. Lai mazinātu pārtikas produktu pārpalikumu, reforma paredzēja atbalstu lauksaimniecības zemes apmežošanai, kā arī noteica minimālo procentu papuvē atstājamo lauksaimniecības zemi, kas guva atbalstu zaļo organizāciju vidū. Kaut arī pēc reformas īstenošanas, bija novērojamas daudz nepilnības, kas saistītas gan ar administratīvās sistēmas caurumiem, kas deva iespēju krāpniecībai, gan ar zemo reformas popularitāti lauksaimnieku vidū, tomēr jāatzīst, ka tā sniedza nozīmīgu ieguldījumu produkcijas cenu stabilizācijā ar minimālu iejaukšanos tirgū, kā arī izveidoja taisnīgāku subsidēšanas modeli.⁴⁸

Kā pirmā no ‘modernajām’ Kopējās lauksaimniecības politikas reformām, kas tiešā veidā izjūtama šobrīd, ir ‘Agenda 2000’ kas bija Eiropas Savienības izstrādāts darbības plāns ar mērķi reformēt un modernizēt ES Kopējo lauksaimniecības politiku, ES reģionālo politiku, un, saistībā ar plānoto ES paplašināšanos austrumu virzienā, izstrādāt daudzgadu budžetu 2000.-2006. gada periodam.⁴⁹

Lielā mērā, 2000. gada izstrādātā KLP struktūra atbilst tai struktūrai, kādā KLP tiek realizēta šodien, pievienojot pāris izmaiņas turpmākajos gados. Viena no svarīgākajām izmaiņām bija Kopējās lauksaimniecības politikas un reģionu politikas darbības savienošana. Ja iepriekš KLP bija šaurs mērķis attīstīt lauksaimniecības nozari, tad sākot ar 2000. gadu KLP tika izdalīta divos pīlāros – atbalsts ražošanai un lauku attīstība, kas tiešā mērā saistāma ar reģionālo politiku. Pirmais pīlārs savu darbību saglabāja līdzīgi kā KLP pirms 2000. gada reformas, ietverot tiešu finansiālu atbalstu lauksaimniekiem. Otrais pīlārs paredzēja investīcijas lauku reģionos un lauku attīstībā, ietverot arī atbalstu lauksaimnieku kooperatīvu izveidei, jaunu lauksaimnieku piesaistei lauku reģionos, kā arī saimniecību diversifikācijā. Ika izstrādāti arī vienotas prasības lai kvalificētos abu pīlāru atbalsta saņemšanai, līdz ar to, aktualizējās arī vides un ekoloģijas jautājumi, vides prasībām kļūstot obligātām visām ES dalībvalstīm. Šī reforma paredzēja vēl vairāk samazināt ES iejaukšanos

⁴⁸Swinbank, A. (1993). CAP reform, 1992. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 31(3), 359-372.

⁴⁹ European Commission : Agenda 2000 – For a stronger and wider Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l60001&from=EN> [Skatīts tiešsaistē : 23.04.2018]

lauksaimniecības produkcijas tirgū, reizē palielinot izmaksājamo tiešmaksājumu summu.⁵⁰

Agenda 2000 reforma līdz KLP 2007-2013 periodam vēl divas reizes tika reformēta. 2003. gadā, pēc EK publicētā ziņojuma, tika pieņemts lēmums saistībā ar KLP budžetu, kā arī 2003. gadā tika mainīts finansējuma izmaksāšanas modelis. Eiropas Komisijas atzinums uzsvēra to, ka joprojām lielākā daļa no KLP tēriņiem tiek attiecināti uz lauksaimnieku subsidēšanu, taču Kopējai lauksaimniecības politikai būtu nepieciešams vairāk uzmanības vērēt uz vienmērīgu lauku reģionu attīstību, un produktu radīšanu ar augstu pievienoto vērtību.⁵¹ Kaut arī EK ziņojums piedāvāja vairākas idejas par KLP reformēšanu, tas lielā mērā tika ignorēts, turklāt, spēcīga lauksaimnieku lobija rezultātā, tikanodrošināts budžeta pieaugums nākotnē.⁵²

Kā jau minēts, otra reforma paredzēja mainīt tiešmaksājumu izmaksas kārtību. Ja 2000. gada reforma paredzēja, ka lauksaimniekiem atbalsts tiks izmaksāts nevis par saražoto, bet par kultūraugu platībām, tad 2003. gada reforma paredzēja lielāko daļu izmaksāt finansējumu izmaksāt par apsaimniekoto platību, neatkarīgi no tajā augošā kultūrauga. Šāds lēmums galvenokārt pamatojams ar ES paplašināšanos un faktu, ka Eiropas reģionos ir krasi atšķirīgas lauksaimniecības struktūras, tādēļ maksājot dažādu līmeņu atbalstu par dažādiem kultūraugiem, tiek veicināta reģionu nevienmērīga attīstība. Reģioni, kuros klimats ir labvēlīgs to kultūraugu audzēšanai, kuriem paredzēta liela atbalsta intensitāte, saņem daudz lielāku finansējumu kā reģioni, kuri piemēroti citu kultūraugu audzēšanai. Ieviešot jauno, vienoto platību maksājumu, tas tika pakļauts savstarpējās atbilstības (*cross-compliance*) principam. Šis princips paredzēja to, ka visiem lauksaimniekiem, kuri vēlas kvalificēties maksājuma saņemšanai, ir nepieciešams izpildīt virkni normatīvajos aktos definētu normu. Lielākā daļa šo normu jau iepriekš pastāvēja kā rekomendācijas vai labas saimniekošanas prakses principi, taču līdz ar savstarpējās atbilstības principu, šīs normas (tajā skaitā vides, pārtikas drošības, dzīvnieku labturības, darba drošības prasības u.c.) kļuva visiem maksājuma saņēmējiem obligātas. Tādā ziņā ES guva iespēju izvērst

⁵⁰Pezaros, P. (1998). Agenda 2000: Reforming the common agricultural policy further. Eipascopes, 1998(1), 1-8.

⁵¹Sapir, A., Aghion, P., Bertola, G., Hellwig, M., Pisani-Ferry, J., Rosati, D., ... & Smith, P. M. (2004). An agenda for a growing Europe: The Sapir report. OUP Oxford.

⁵²The economist : The battle of the budget <https://www.economist.com/node/3722828> [Skatīts tiešsaistē : 24.04.2018]

eiropeizāciju uz jaunajām dalībvalstīm, pieļaujot iespēju neievērot noteiktās normas, taču reizē atsakoties no pieejamā finansiālā atbalsta.⁵³

Vēl viena nozīmīga KLP reforma, kas sevišķi sāpīgi iespaidoja arī Latvijas lauksaimniecības un rūpniecības sektoru, ir Eiropas cukura nozares reforma. Viens no visspēcīgāk subsidētajiem kultūraugiem Eiropas Savienībā bija cukurbietes. Papildus lielā apmēra subsīdijām, arī 1992. gada lēmums samazināt kultūraugu atbalstu netika attiecināms uz cukurbietēm, tāpat kā 2000. gada reforma, radot jaunu "vienoto platību maksājumu" paredzēja atkāpi, ļaujot dalībvalstīm noteiktu daļu summas saistīt arī ar noteiktiem kultūraugiem, starp kuriem bija arī cukurbietes. Lai tālāk mazinātu iejaukšanos pārtikas tirgū, un pārtikas produktu cenas tuvāk pielīdzinātu pasaules cenām, EK nolēma jau ar 2006. gadu cukura garantēto cenu samazināt par 36%, dalībvalstīm ieviest maksimālās produkcijas ražošanas kvotas, kā arī noteikt maksimālos eksporta apjomus.⁵⁴ Līdz ar jauno regulu ieviešanu, un cukura tirgus atvēršanu, valstīm, kas līdz šim ražoja cukuru tika piedāvātas trīs alternatīvas – 1) pārprofilēt ražošanu; 2) Turpināt ražot, konkurējot brīvajā tirgū; 3) atteikties no piedāvātās cukura kvotas, pārtraukt ražošanu, pretī saņemot finansiālo kompensāciju. Tā kā Latvijas cukura ražotāji izvēlējās iet trešo ceļu, ES KLP cukura nozares reforma daļēji var tikt definēta kā iemesls Latvijas cukurrūpniecības nozares bojāejai.⁵⁶

2.2 Kopējās lauksaimniecības politika 2007-2013

Kopējā lauksaimniecības politika laika posmā no 2007 līdz 2013 gadam ir sevišķi nozīmīga Latvijas kontekstā tādēļ, ka Latvija, kļūstot par pilnvērtīgu ES dalībvalsti 2004. gadā, bija tiesīga piedalīties ES lauksaimniecības politikas veidošanā. Tā kā šī brīža KLP 2014-2020 periods vēl nav noslēdzies, 2007-2013 periods Latvijai pagaidām arī ir vienīgais pilnvērtīgi noritējušais KLP periods.

Kopējās lauksaimniecības politikas struktūra 2007-2013 laika periodā vistiešākajā mērā ir 2003. gada KLP reformas rezultāts. Kā jau iepriekš minēts, Pasaules Tirdzniecības Organizācijas spiediena dēļ, kombinācijā ar plānoto ES

⁵³Nedergaard, P. (2006). The 2003 reform of the Common Agricultural Policy: against all odds or rational explanations?. *European Integration*, 28(3), 203-223.

⁵⁴European Commission : CAP reform - EU agriculture ministers adopt groundbreaking sugar reform http://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-194_en.htm?locale=en [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2018]

⁵⁵ European Commission : Sugar https://ec.europa.eu/agriculture/sugar_en [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2019]

⁵⁶ ES māja : Kurš iznīcināja cukura nozari Latvijā? <http://www.esmaja.lv/viedokli/kurs-iznicinaja-cukura-nozari-latvija> [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2019]

paplašināšanos austrumu virzienā, un tobrīd sabiedriskajā telpā aktuālo kritiku pret KLP, tika panākta vienošanās par plašu KLP reformu. Apstiprinot reformu, tika restrukturizēta KLP finansējuma sadale. Līdz ar to, finansējuma sadale tika veikta divos pīlāros, Pirmais pīlārs ietver lauksaimniecības subsidēšanu tiešmaksājumu veidā, ietverot jaunizveidoto vienoto maksājumu par platībām un citus tiešos maksājums (piemēram, brīvo saistīto atbalstu vai atbalstu par bioloģisku lauksaimniecību). Otrs pīlārs paredz investīcijas lauku attīstībā, tas ir, finansējuma piešķiršana lauku saimniecību attīstībai, lauku ciematu infrastruktūras izveidei, kā arī lauku iedzīvotāju dzīves līmeņa celšanai. Lai veiksmīgi pārdalītu ES finansējumu, tika izveidoti divi struktūrfondi – Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) un Eiropas lauksaimniecības virzības un garantiju fonds (ELVGF).⁵⁷

Reformas rezultātā arī tika izstrādāts mehānisms, kā dalībvalstīm jāīsteno lauku attīstībai piešķirtie finansiālie resursi. Reforma paredzēja, ka visām dalībvalstīm ir nepieciešams izveidot nacionālās lauku attīstības programmas, un no 2007. gada tām ir jāsakrīt ar KLP un ES daudzgadu budžeta plānošanas termiņu. Papildus tam, lauku attīstības programmas nedrīkstēja būt pretstatā ar KLP.⁵⁸ Šī iemesla dēļ, pēc iestāšanās ES Latvijā tika izveidota Lauku attīstības programma 2004-2006, lai pēc iespējas ātrāk apgūtu ES piedāvāto finansējumu gan tiešmaksājumu veidā, gan SAPARD (*Special Action programme for Agriculture and Rural Developmen*) investīciju programmu veidā. Attiecīgi, sākoties jaunajam 2007.-2013. ES KLP periodam, arī Latvijā tika izveidota Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam.

Kopējai lauksaimniecības politikai atvēlētais finansējums laika periodā no 2007-2013. gadam ES bija aptuveni 400 miljardi eiro⁵⁹, un ārpus ierastā lauksaimnieku finansēšanas modeļa, šajā plānošanas periodā tika ietverts arī otrais pīlārs – lauku attīstība, kam sekoja arī konkrēti tās sasniedzamie mērķi, kuriem pakļautas ir arī nacionālās lauku attīstības programmas. Šī perioda KLP lauku attīstībai tika izdalīti trīs galvenie attīstības virzieni –

⁵⁷ Swinbank, A., & Daugbjerg, C. (2006). The 2003 CAP reform: Accommodating WTO pressures. *Comparative European Politics*, 4(1), 47-64.

⁵⁸ European Commission: EU RURAL DEVELOPMENT POLICY 2007 – 2013 https://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]

⁵⁹ European Commission : Financial Framework 2007-2013 http://ec.europa.eu/budget/figures/fin_fwk0713/fw0713_en.cfm#cf07_13 [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]

1. Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektoru konkurētspējas palielināšana.
2. Lauku reģionu un vides kvalitātes uzlabošana.
3. Dzīves līmeņa uzlabošana lauku reģionos, lauku ekonomikas diversifikācijas veicināšana.⁶⁰

Lai nodrošinātu visu trīs izvirzīto mērķu sasniegšanu, un sabalansētu lauku attīstību, dalībvalstīm par pienākumu tika uzlikta finansējuma sadale savās nacionālajās lauku attīstības programmās ietverot visas trīs attīstības asis. Lai nodrošinātu individuālas attīstības iespējas katram no lauku reģioniem, dalībvalstīm tika uzlikts pienākums nodrošināt noteiktu naudas summu LEADER programmu īstenošanai. Finansējuma sadale un sadalījuma intensitāte visām dalībvalstīm ir jādefinē savās lauku attīstības programmās, turklāt, lauku attīstības programmai arī jāietver sasniedzamie mērķi, kuri nedrīkst būt pretstatā ar KLP definētajiem mērķiem.⁶¹

No pirmā pīlāra (tiešo maksājumu) perspektīvas, KLP laika posmā no 2007 līdz 2013 gadam izvirzītie mērķi bija

- Stabilizēt jauno dalībvalstu zemnieku saimniecības, sniedzot tām garantētu, regulāru atbalstu.
- Veicināt individuālām teritorijām raksturīgo kultūraugu audzēšanu un apstrādi.
- Sniegt atbalstu esošās ražošanas saglabāšanai vai pārorientēšanai, saistībā ar ES lauksaimniecības produkcijas tirgu regulējošiem ierobežojumiem⁶²

2.3 Kopējā lauksaimniecības politika šodien un nākotnē.

Šobrīd Kopējā lauksaimniecības politika darbojas 2014. – 2020. plānošanas perioda ietvaros. Šī perioda kopējais budžets ir 408,31 miljards eiro, un, līdzīgi kā

⁶⁰ European Commission : Previous rural development programming periods
https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2007-2013_en [Skatīts tiešsaistē 02.05.2018]

⁶¹ Turpat

⁶²Gorton, M., Hubbard, C., & Hubbard, L. (2009). The folly of European Union policy transfer: why the Common Agricultural Policy (CAP) does not fit Central and Eastern Europe. *Regional Studies*, 43(10), 1305-1317.

iepriekšējā plānošanas periodā, kopējās lauksaimniecības mugurkauls joprojām ir tiešmaksājumi, tiem atvēlot vairāk nekā 70% no visa pieejamā finansējuma apmēra.⁶³

Mācoties no iepriekšējā plānošanas perioda kļūdām, ir veiktas vairākas izmaiņas finansējuma pārdales mehānismos. Pirmkārt, bija nepieciešams pilnveidot tiešmaksājumu izmaksāšanas modeli, lai atbalstu saņemtu reālie produkcijas ražotāji, izslēdzot "dīvāna zemnieku" praksi. Tāpat, tiešmaksājumi ir vairāk tendēti uz vides saglabāšanu, ieviešot jaunu "zaļināšanas" (*greening*) maksājumu, kura mērķi ir saglabāt kultūraugu dažādību, sargāt ilggadīgos zālājus, un veicināt ekoloģiski nozīmīgu platību pieaugumu. Bez jaunā zaļināšanas maksājuma, jaunā KLP paredz arī iespēju dalībvalstīm daļu pirmā pīlāra finansējuma novirzīt tām valsts teritorijām, kurās pastāv lauksaimniecībai nelabvēlīgi apstākļi. Tā kā tikai 14% no visiem ES lauksaimniekiem ir jaunāki par 40 gadiem, dalībvalstīm ir atļauts daļu pirmā pīlāra finansējuma novirzīt jauno lauksaimnieku atbalstam, turklāt, to drīkst darīt paralēli otrajā pīlārā (lauku attīstība) paredzētajām investīcijām jaunu lauku saimniecību izveidošanā. Tāpat dalībvalstīm ir noteikta lielāka autonomija platību maksājumu izmaksāšanā, zināmos apmēros ļaujot mainīt dažādu maksājumu intensitātes.⁶⁴

Lauku attīstības, jeb KLP otrā pīlāra kontekstā jāatzīmē, ka tas lielā mērā ir palicis tāds pats kā iepriekšējā plānošanas periodā. Katrai no ES dalībvalstīm ir nepieciešams izveidot savu nacionālo lauku attīstības programmu, definējot tās mērķus un veicot pieejamā finansējuma sadali. Atšķirība no 2007-2013 plānošanas perioda ir tā, ka, veidojot lauku attīstības programmu iepriekšējā periodā, tās mērķi nedrīkstēja būt pretstatā KLP definētajiem mērķiem, taču 2014-2020 periodā valstu lauku attīstību programmas bija jābūvē uz vismaz 4 no 6 definētajiem KLP lauku attīstības mērķiem. Tie ir :

- Zināšanu pārnese, lauku, lauksaimniecības un mežsaimniecības inovācijas
- Uzlabota lauku un lauku saimniecību dzīvotspēja visos reģionos, veicinot modernas, inovatīvas lauku saimniecības, kā arī ilgtspējīgu mežsaimniecību

⁶³ European Parliament : Common Agricultural Policy 2014-2020 : Direct Payments
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/595864/EPRS_IDA\(2016\)595864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/595864/EPRS_IDA(2016)595864_EN.pdf)
[Skatīts tiešsaistē : 02.05.2018]

⁶⁴ European Commission : Overview of CAP reform 2014-2020
https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf
[Skatīts tiešsaistē : 03.05.2018]

- Veicināt lauksaimnieku lielāku iesaisti pārtikas aprites ķēdē, atbalstot savstarpēju kooperāciju un lauksaimniecības produkcijas pirmapstrādi
- Lauksaimniecības un mežsaimniecības ekosistēmas atjaunošana, saglabāšana un veicināšana
- Veicināt resursu efektīvu izmantošanu, mazinot ražošanas negatīvo ietekmi uz vidi
- Veicināt sociālo iekļaušanu, mazināt nabadzību, kā arī vairojot lauku teritoriju ekonomisko attīstību.⁶⁵

Pievēršoties KLP nākotnei un 2021-2028 plānošanas periodam, jāatzīst, ka šī darba izstrādes brīdī, nākotnes Kopējās lauksaimniecības politikas attīstības scenāriju paredzēt ir grūti. Viens no lielākajiem izaicinājumiem ne tikai KLP, bet visas Eiropas Savienības daudzgadu budžeta kontekstā, ir budžeta iztrūkums, ko rada Lielbritānijas aiziešana no ES. Kaut arī apzinoties saspīlēto situāciju saistībā ar budžetu, gan Zemkopības Ministrija savā pozīcijā par KLP pēc 2020. gada⁶⁶, gan galvenā lauksaimniekus pārstāvošā nevalstiskā organizācija Zemnieku Saeima uzsver, ka attiecībā uz Latviju nav pieļaujams tiešmaksājumu samazinājums, un ir jāturpina to virzība vismaz uz ES vidējo tiešmaksājumu līmeni. Papildus tam, arī pieejamais finansējums lauku attīstībai ir jāatstāj vismaz esošajā līmenī.⁶⁷

Tiesa, aptuvenas nākotnes KLP aplēses iezīmējas Eiropas Komisijas priekšlikumā par Eiropas Savienības daudzgadu budžeta 2021-2027 plānošanas periodā. Laikraksta "Latvijas avīze" 3. maija numurā, komentējot Kopējo lauksaimniecības politikas budžetu, top skaidrs, ka KLP pieejamā summa 2021.-2027. plānošanas periodam tiks samazināta par aptuveni 5%, taču tiešmaksājumu summa Baltijas valstīm tikšot palielināta. Zemkopības ministrs Jānis Dūklavs šādu scenāriju vērtē kritiski, jo, kaut arī tiek pozitīvi vērtēts fakts, ka tiešmaksājumu apmērs pieaug, tomēr tas notiek pārāk lēni, ņemot vērā faktu, ka pie šībrīža scenārija tikai 2026. Gadā Latvijas lauksaimnieki saņems 80% no ES vidējā tiešmaksājumu apmēra. Savukārt ZSA valdes priekšsēdētāja vietniece, un bijusī Eiropas lauksaimnieku organizāciju

⁶⁵ Turpat

⁶⁶ Zemkopības Ministrija : Latvijas pozīcija par ES KLP pēc 2020. gada
https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/LV%20poz%20C4%ABcija%20par%20KLP%20p%C4%93c%2020_gada.pdf [Skatīts tiešsaistē 03.05.2018]

⁶⁷ TVNET : Zemnieku Saeima – KLP jābūt godīgākai un taisnīgākai
<http://www.tvnet.lv/financenet/viedokli/657973-zemnieku-saeima-kopejai-lauksaimniecibas-politikai-jabut-godigakai-un-taisnigakai/comments>
 [Skatīts tiešsaistē : 03.05.2018]

jumta organizācijas "COPA" viceprezidente Maira Dzelzkalēja-Burmistre uzsver, ka 5% samazinājums ir daudz pozitīvāk, nekā tas bija gaidīts. Tāpat Dzelzkalēja-Burmistre uzsver arī lauku attīstības finansējuma pieejamības nozīmīgumu, un akcentē to, ka Baltijas valstīm priekšā smags lobēšanas darbs, lai izvairītos no iespējamā finansējuma samazinājuma.

3. KOPEJĀS LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKAS IEVIEŠANA LATVIJĀ

Šīs nodaļas uzdevums ir noskaidrot mehānismu, kādā ES Kopējā lauksaimniecības politika tiek ieviesta Latvijā, un izpētīt tās ietekmi uz Tukuma novada lauksaimniecības sektoru. Lai to veiksmīgi izdarītu, vispirms tiks ievākta vispārēja informācija par Latvijas lauksaimniecības vēsturi, attīstību un nozīmi Latvijas ekonomikā, pastiprinātu uzmanību vēršot uz laika periodu pēc neatkarības atgūšanas. Sevišķi liela uzmanība tiks veltīta Latvijas Lauku attīstības programmas 2007-2013 analīzei, jo, kā iepriekš noskaidrots, caur ES dalībvalstu nacionālajām lauku attīstības programmām primāri tiek realizēts Kopējās lauksaimniecības politikas otrais pīlārs – lauku attīstība, kas arī ir primārais pētījuma objekts. Pēc lauku attīstības programmas analīzes, tiks ievākta informācija par Tukuma novadu un tā lauksaimniecības sektoru raksturojošajiem lielumiem, pēc kā attiecīgi tiks veikti secinājumi par KLP ietekmi uz Tukuma novada lauksaimniecības sektoru.

3.1 Latvijas lauksaimniecības sektora raksturojums

Šī darba ietvaros, Latvijas lauksaimniecības attīstība tiks iedalīta trīs periodos – starpkaru periodā, padomju okupācijas periodā un periodā pēc neatkarības atgūšanas, padziļinātu uzmanību pievēršot pēdējam periodam.

Pirmais Latvijas lauksaimniecības attīstības periods saistāms ar agrāro reformu, kas ilga no 1920. līdz 1937. gadam. Agrāro reformu veicināja vairāki faktori, no kuriem nozīmīgākie bija pirmā pasaules kara nodarītie postījumi un muižnieku uzspiestās nodevas. Pēc neatkarības iegūšanas, tika nacionalizēti muižu īpašumi un lielsaimniecības. Šie īpašumi tika sadalīti mazākās zemes vienībās, un par simbolisku atlīdzību piešķirti valsts iedzīvotājiem, strauji veicinot bezzemnieku skaita kritumu, un jaunu saimniecību izveidošanos. Likums paredzēja, ka uz zemi drīkst pieteikties jebkurš Latvijas pilsonis vecumā no 18 līdz 65 gadiem, kura īpašumā neatrodas neviena zemes vienība, vai esošo zemes vienību kopējā platība ir mazāka par 22 hektāriem. Vienīgā prasība bija nodrošināt saimniecisku darbību uz piešķirtās zemes vienības. Bija novērojams arī valsts atbalsts jauno saimniecību attīstībā, piedāvājot būvmateriālus par zemu samaksu, vai atsevišķos gadījumos bez maksas. Papildus

valsts garantēja arī nodokļu atlaides, un īpaši izdevīgus kreditēšanas nosacījumus.⁶⁸ Agrārā reforma spēlēja centrālu lomu pirmā perioda lauksaimniecības attīstībā, vairākkārtīgi kāpinot Latvijas lauksaimniecības produktivitāti. Divdesmit gadu laikā par 20% pieauga aramzemes platība, turklāt jau 1932. gadā Latvija pilnībā sevi spēja apgādāt ar pārtikas produktiem, 1934. gadā jau uzsākot lauksaimniecības produkcijas eksportu. 1938. gadā Latvija bija 4. lielākā sviesta un bekona eksportētājvalsts Eiropā, uzreiz aiz Dānijas, Nīderlandes un Zviedrijas.⁶⁹

Otrā nozīmīgā Latvijas lauksaimniecības sektora reforma saistāma ar otrā pasaules kara beigām un Padomju Savienības okupāciju. Neilgi pēc Padomju varas ienākšanas, Latvijā tika uzsākta masveida lauku saimniecību kolektivizācija, veidojot kolhozus un sovhozus. Kolektivizācija teorētiski bija brīvprātīga, un iestāšanās kolhozā nebija obligāta, taču realitātē individuālās lauku saimniecības tika apliktas ar tik augstiem nodokļiem, ka tām nācās saimniecības pamest, vai pievienoties kolhozam. Mazā daļā, pārsvarā lielo saimniecību vidū, bija novērojama arī pretošanās kustība, taču ar masveida cilvēku deportēšanu 1949. gada martā, pretošanās kustības apstāšanās, un kolhoziem tika pievienotas arī atlikušās saimniecības, 1950. gada decembrī pastāvēja 1776 kolhozi, aptverot 96,5% zemnieku saimniecību.⁷⁰ Bez deportācijām un nesamērīgi augsta nodokļu jūga, padomju režīms, apzinoties kolhozu zemo popularitāti Latvijas iedzīvotāju vidū, izvērsa plašu propagandas programmu ar mērķi leģitimizēt kolektīvo saimniecību izveidi. Par galveno tautsaimniecības ienaidnieku tika nosaukti lielie zemnieki, kuri tika dēvēti par "kulakiem" vai "budžiem". Ar Latvijas PSR ministru padomes lēmumu tika definētas "kulaku" pazīmes, un uzstādīts mērķis likvidēt kulakus kā šķiru, lai nostiprinātu jaunizveidotos kolhozus, kā arī veicinātu to strauju ekonomisko izaugsmi.⁷¹

Runājot par lauksaimniecības attīstību padomju okupācijas laikā, to nav iespējams viennozīmīgi definēt, galvenokārt tādēļ, ka nav pieejami pilnīgi objektīvi dati par lauksaimniecības produktivitāti. Lauksaimniecības attīstība tika plānota piecu gadu periodos, jeb piegādes plānos, kur katram gadam tika noteikts sasniedzamais produktivitātes mērķis, un kuru sasniegšana bija obligāta, taču realitātē, lai formāli sasniegtu uzstādīto mērķi, dati par produktivitāti tika falsificēti. Attīstības kontekstā

⁶⁸ Lācis, V. (2006). *Latviešu zemes un tautas vēsture*. Saules koks.

⁶⁹ Letonika : Lauksaimniecība 1920 – 1940

<https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?title=Lauksaimniec%C4%ABba/32527> [Skatīts tiešsaistē 03.05.2018]

⁷⁰ Labsvīrs, J. (2000). Latvijas lauksaimniecības kolektivizācija, 1944-1956. Zinātne.

⁷¹ Riekstiņš J., „Kulaki” Latvijā (1940-1953)., 92.lpp

nepieciešams minēt 1965. gadā pieņemto ‘jauno’ agrāro politiku, kuras ietvaros Padomju Savienībā tika sākti aprēķināt dažādu sektoru rentabilitāti, pašizmaksu, un tīro peļņu, tādējādi optimizējot lauksaimniecības nozari. Papildus tam, šīs reformas sākuma posmā (60-to beigās, 70-to sākums) ir novērojami liela apmēra PSRS ieguldījumu lauksaimniecības zemju meliorācijā, kā arī lauksaimniecības tehnikas modernizācijā, taču tas nelīdzsvaroja PSRS lauksaimniecības atpalcību no rietumiem. Turklāt, jāmin arī Baltijas valstu, sevišķi Latvijas lauksaimniecības attīstības bremsēšana, ieguldot tajā ievērojami mazāku līdzekļu apjomu, nekā iegūstot no tās.⁷²⁷³

Trešais nozīmīgais lauksaimniecības sektora reformas posms aptver laiku no Padomju Savienības sabrukuma līdz mūsdienām. Kaut arī privātīpašuma atjaunošana un individuālu zemnieku saimniecību darbība visbiežāk tiek saistīta ar laiku pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, patiesībā to pirmsākumi meklējumi vēl Padomju laikā. Mihaila Gorbačova izsludinātā ‘perestroikas’ jeb ‘pārbūves’ politika, cenšoties novērst PSRS sabrukumu, ietvēra arī lauksaimniecības reformu, pārskatot pastāvošā saimniekošanas modeļa efektivitāti. PSRS tika atmests uzskats par kolektīvajām saimniecībām kā vienīgo pareizo saimniekošanas veidu, un liberalizācijas procesu rezultātā, tika atļauta individuālu zemnieku saimniecību izveide. Latvijā tas bija novērojams 1988. gada beigās, kad Latvijas PSR Ministru Padome izdeva rīkojumu par zemnieku saimniecībām. Šis rīkojums atļāva iedzīvotājiem dibināt individuālas zemnieku saimniecības, kā arī atļāva tiesības uz privātīpašumu – lauksaimniecības tehniku un lauksaimniecības ēkām. Attiecībā pret lauksaimniecības zemi, tā joprojām piederēja valstij, taču lauksaimniekiem tika dota nomā uz mūžu. Kopumā līdz Latvijas neatkarības atgūšanai, tika reģistrētas jau aptuveni 7000 zemnieku saimniecības. Tā kā Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētājs šīs reformas ieviešanas laikā bija Vilnis Edvīns Bresis, tautā šie zemnieki nereti tiek dēvēti par ‘Breša’ zemniekiem.⁷⁴

Zemes reforma mūsdienu Latvijas teritorijā tika uzsākta ar Latvijas republikas augstākās padomes lēmumu tika uzsākta 1990. Gada 13. jūnijā, un tā sastāvēja no diviem posmiem. Pirmā kārtā paredzēja steidzami nodot visu esošo zemi lietošanā, lai

⁷²Boruks A., Lauksaimniecības reģionālā specializācija un teritoriālais izvietojums Latvijā. Rīga: auditorfirma „Grāmatvedis”, 1996,

⁷³Boruks A. Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā.

⁷⁴Krūmiņš G., Sociālekonomiskā situācija Latvijā 1988.-1991.gadā. LU žurnāls „Latvijas Vēsture”, 2005

nepārtrauktu Latvijas zemnieku saimniecību darbību, taču otrā kārtā paredzēja zemes īpašumu denacionalizāciju un privatizāciju. Lēmums ‘par agrāro reformu Latvijas Republikā’ jau sākumā definēja padomju kolektīvo saimniekošanas metodi par neefektīvu, kā arī kolektīvizācijas procesu par pret likumisku. Šajā dokumentā arī tika noteikta agrārās reformas secība, tās posmi, mērķi, un virkne citu reformas gaitā svarīgu principu. Šīs reformas mērķis bija atgriezt zemes vienības tām personām vai mantiniekiem, kuru īpašumā zeme atradās līdz 1940. gada 21. jūlijam, kad PSRS Latvijā veica zemes nacionalizāciju. Uzsākot reformu, tika atcelti visi uz īpašumiem attiecināmie padomju normatīvie akti, tajā skaitā nacionalizāciju apliecināši dokumenti, taču, lai izvairītos no haosa, augstākā padome pieņēma lēmumu zemi sākotnēji nodot lietošanā, un pēc tam, laika gaitā, atgriezt īpašumā. Kaut arī nebija skaidrs, cik lielā apmērā iedzīvotāji pieteiksies uz pieejamo zemi, taču realitātē izrādījās, ka pieprasījums bija par 27% lielāks, nekā valstī pieejamais zemes daudzums. Jāpiemin arī fakts, ka denacionalizācijas procesos bieži iezīmējās domstarpības starp zemes faktiskajiem lietotājiem, un vēsturiskajiem īpašniekiem, taču, lai šo problēmu risinātu, normatīvajos aktos tika iestrādāta iespēja vēsturiskajiem īpašniekiem vai mantiniekiem saņemt līdzvērtīgu īpašumu citā vietā, vai arī saņemt materiālu kompensāciju.⁷⁵

Liela nozīme mūsdienu Latvijas lauksaimniecības sektora struktūras maiņā ir Latvijas vēlmei iestāties Eiropas Savienībā, kas tika realizēta 2004. gadā. Saistībā ar lauksaimniecības zemes tirgu, viena no prasībām, lai kļūtu par ES dalībvalsti ir nodrošināt brīvā kapitāla plūsmu. Attiecībā uz Latviju, bija jāveic zemes tirgus liberalizācija, lai visiem Eiropas Savienības pilsoņiem tiku nodrošinātas vienādas iespējas iegādāties zemi, kas vēl joprojām ir sāpīgs un ļoti pretrunīgi vērtēts jautājums. Tā kā jaunās ES bloka valstis bija ekonomiski vājāk attīstītas, un pirktspēja tajās bija ievērojami zemāka, nekā ‘vecajās’ Eiropas valstīs, pastāvēja pamatotas bažas par masveida ārzemju investoru zemju iegādi Latvijā, kas lielā mērā arī piepildījās. Tieši šī iemesla dēļ tika veikta virkne pasākumu ar mērķi mazināt ārvalstnieku iesaisti nekustamā īpašuma tirgū, piemēram, likumā ‘Par zemes privatizāciju lauku apvidos’ izvirzot prasību zemes pircējam pārvaldīt latviešu valodu, vai, gadījumā, ja tiek iegādāta lauksaimniecības zeme, 3 gadu laikā uzsākt ražošanu, kā arī iegūt lauksaimniecības izglītību, tiesa, pēc Eiropas Komisijas

⁷⁵Lazdiņš J., Zemes īpašuma nacionalizācijas un denacionalizācijas pieredze Latvijā (19.-21.gadsimts).

pieprasījuma, lielu daļu šo regulējumu ir nācies atcelt.⁷⁶ Sabiedrība, tajā skaitā nevalstiskās organizācijas uzsver faktu, ka EK pārejas periodā, līdz pat 2014. gadam pieļāva atkāpes šajā likumā, līdz zināmam līmenim ļaujot veikt zemes tirgu saudzējošus pasākumus, taču tas esot darīts pārāk bezzobaini, jo aptuveni 15% Latvijas lauksaimniecības zemes šobrīd piederot ārvalstniekiem⁷⁷.

Latvijas uzstādījums pievienoties Eiropas Savienībai pavēra iespēju apgūt liela apmēra finansiālu atbalstu no vienas puses, taču pieprasīja pakļauties lielai daļai normatīvo aktu no otras puses. Tā brīža lauksaimnieku noskaņojumu ļoti veiksmīgi atspoguļo Kristīnes Gaugures 2003. gada martā veiktais pētījums, kur Latvijas lauksaimniekiem tiek uzdots nosaukt viņuprāt lielākos ieguvumus un zaudējumus no iestāšanās ES. Kā dažus no negatīvajiem aspektiem lauksaimnieki minēja augstās prasības attiecībā pret pārtikas kvalitātes un dzīvnieku labturības standartiem, tāpat kā bažas par masveida ārvalstu pārtikas produktu ieplūšanu Latvijas tirgū. Pie pozitīvajiem aspektiem tika minēti galvenokārt finansiālie ieguvumi – ‘lētāki’ kredīti, lielāks noieta tirgus, peļņas palielināšanās uz garantētu tiešmaksājumu rēķina, kā arī pieeja mūsdienīgai lauksaimniecības teknikai un zināšanām.⁷⁸

Viens no smagākajiem triecieniem, saistībā ar ES direktīvu ieviešanu bija jau iepriekš pieminētā Latvijas cukurfabrikas slēgšana, kas negatīvi ietekmēja lauksaimniecības produktu pirmapstrādi, taču, atskatoties uz laiku uzreiz pēc pievienošanās ES, nav novērojama masveida saimniecību likvidācija, nespējot pielāgoties ES prasībām. Turpretim, skaidri ir novērojams liela apmēra investīciju pieplūdums lauku saimniecībās. Jau pirms iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijai bija iespējams apgūt SAPARD (Special Action programme for Agriculture and Rural development) programmā piedāvātos finanšu līdzekļus, kas ne tikai sekmēja lauksaimniecības attīstību, bet arī lauksaimnieku vidū veidoja pozitīvāku attieksmi pret iestāju ES. Par SAPARD līdzekļu pārdali, tāpat kā šobrīd, atbildīgā iestāde ir Lauku Atbalsta dienests, un, pamatojoties uz 2000. gada ikgadējo finanšu līgumu

⁷⁶Latvijas sabiedriskais medijs : Eiropas Komisija liek Latvijai atcelt prasību lauksaimniecības zemi pārdot tikai zemniekiem. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/eiropas-komisija-liek-latvijai-atcelt-prasibu-lauksaimniecibas-zemi-pardot-tikai-zemniekiem.a184735/> [Skatīts tiešsaistē : 05.05.2018]

⁷⁷ Dianas Bizness : Zemnieku saeima – ap 15% Latvijas lauksaimniecības zemes pieder ārvalstniekiem <http://www.db.lv/zinas/zemnieku-saeima-ap-15-latvijas-lauksaimniecibas-zemes-pieder-arvalstniekiem-452049> [Skatīts tiešsaistē 05.05.2018]

⁷⁸Gaugere, K. (2003). Balancing priorities: Latvia's agriculture and rural development in a European Union context. 48.lpp

Latvijas lauku teritorijām tika iedalīti 22,221 miljoni eiro. No pieejamajiem līdzekļiem 29% tika ieguldīti lauksaimniecības un zivsaimniecības produkcijas pārstrādē un mārketingā, 28%, kas sastāda 6,32 miljonus eiro, tika ieguldīti tehnikas, iekārtu un būvju iegādē un modernizācijā, savukārt 4,36 miljoni tika ieguldīti, lai diversificētu lauku ekonomiku. Atlikusī summa tika novirzīta cita veida pasākumiem, piemēram, lauku infrastruktūras uzlabošanai, zemju apmežošanai, vai dažāda veida zināšanu pārneses pasākumiem.⁷⁹

Pēc Latvijas kļūšanas par pilntiesīgu Eiropas Savienības dalībvalsti, Latvija, uz kuru nu jau pilnvērtīgi attiecās Kopējā Lauksaimniecības politika, kļuva par pilntiesīgu tiešmaksājumu un lauku attīstības finansējuma saņēmēju. Pēc Latvijas pievienošanās blokam, jau pastāvēja sistēma, saskaņā ar kuru, lai iegūtu pieeju KLP finansējumam, nepieciešams izveidot nacionāla līmeņa lauku attīstības programmu. Tieši šī iemesla dēļ, Zemkopības Ministrija izstrādāja Lauku attīstības programmu 2004.-2006., par kuras veiksmīgu realizāciju atbildēja zemkopības ministrijas pakļautībā esošais Lauku Atbalsta dienests. Lauku attīstības īsais termiņš (2 gadi) saistāms ar vēlmi KLP, un nacionālās lauku attīstības programmas veidot vienā periodā ar ES daudzgadu budžetu. Lauku attīstības programmas 2004-2006 primārais uzdevums, neskaitot tiešmaksājumu pārdali, bija palīdzēt Latvijas lauksaimniekiem ieviest ES direktīvas un standartus. Pieejamais finansējums tika pārdalīts dažādām apakšprogrammām, piemēram "ES standartu sasniegšana", "Atbalsts ražotāju grupām", kas stiprināja lauksaimniecības kooperatīvu veidošanos, vai apakšprogrammai "Agrovide".⁸⁰ Kopumā šajā periodā no ES Latvijai tika atvēlēti 656 miljoni eiro, no kuriem uz lauksaimniecību attiecināmi 3 fondi – Eiropas lauksaimniecības virzības un garantiju fonds (ELVGF; 14% - 92 miljoni eiro), Zivsaimniecības vadības finanšu instruments (ZVFI 4%, - 24,3 miljoni eiro), un daļēji arī Eiropas reģionālās attīstības fonds (ERAF 382 miljoni eiro).⁸¹

Līdz ar 2007-2013 ES daudzgadu budžeta apstiprināšanu, un jaunās Kopējās lauksaimniecības politikas stāšanos spēkā, līdzīgi kā iepriekš, lai apgūtu otrā pīlāra,

⁷⁹ LETA : Latvijas lauksaimniekiem beidzot būs pieejami SAPARD atbalsta līdzekļi; http://www.tvnet.lv/financenet/finansu_zinas/115873-latvijas_lauksaimniekiem_beidzot_bus_pieejami_sapard_atbalsta_lidzekli [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]

⁸⁰ Lauku atbalsta dienests : Arhīvs – LAP 2004-2006 <http://www.lad.gov.lv/lv/par-mums/arhivs/2004-2006-gada-planosanas-periods/> [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]

⁸¹ ES fondi : "ES struktūrfondu 2004.-2006. gada periodā Latvijā ieguldīti 656 miljoni eiro" <http://www.esfondi.lv/jaunumi/es-strukturfondu-2004.-2006.-gada-perioda-latvija-iegulditi-656-miljoni-eiro> [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]

jeb lauku attīstībai pieejamo finansējumu, Zemkopības Ministrijas vadībā tika izveidota Lauku attīstības programma 2007.-2013, kas šī darba ietvaros ir svarīgākais analizējamais objekts, jo ietver KLP Lauku attīstībai piedāvātos finansējuma pārdales mehānismus.

3.2 Lauku attīstības programma 2007.-2013.

Lauku attīstības programma ir nacionāla līmeņa plānošanas dokuments, kura galvenais uzdevums ir, veicot esošās situācijas izvērtējumu, izvirzīt 7 gadu periodā sasniedzamus mērķus, kā arī definēt mērķu sasniegšanas mehānismus. Kā jau iepriekš vairākkārt minēts, viens no svarīgākajiem aspektiem Latvijas LAP izveidošanai ir Eiropas Savienības prasība pēc nacionālām lauku attīstības programmām, lai iegūtu piekļuvu Lauku attīstības finansējumam. Kopumā šajā plānošanas periodā KLP ietvaros Latvijai tika atvēlēti 1,786 miljardi eiro, kas tiek izmaksāti no diviem fondiem – 731 miljoni ELVGF, izmaksājot tiešos maksājumus, kā arī 1,05 miljardi ELFLA – fonda lauku attīstībai, kurš ir tiešā veidā saistīts ar lauku attīstības programmu 2007.-2013.

Lauku attīstības programmas 2007.-2013. tiek izstrādāta balstoties uz Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāna 2007.-2013. gadam. Šajā stratēģijas plānā izvirzītā vīzija ir “ Pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos.”⁸² Lai racionāli virzītos uz definētās vīzijas sasniegšanu, LAP ietvaros ir izveidoti četrdarbības virzieni, kas definējami arī kā LAP mērķi, zem kuriem pakārtoti konkrētipasākumi ar finansējumu no ELFLA. Tā kā zem katra no definētajiem virzieniem ir virkne vairāku apjomīgu pasākumu, analizējot KLP ietekmi uz Tukuma novadu, no katra virziena (ass) tiks analizēts tikai viens pasākums ar vislielāko finansējumu. Lauku attīstības programmā izvirzītie darbības virzieni ir :

- “Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora ilgtspējīga attīstība
- Vides un lauku ainavas uzlabošana
- Lauku dzīves kvalitātes un ekonomiskās dažādošanas veicināšana
- LEADER”⁸³

⁸² “*Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013. periodam*”
http://www.lad.gov.lv/files/lap_7_versija_04_06_2010.pdf [Skatīt tiešsaistē 07.05.2018]

⁸³ “*Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013. periodam*”
http://www.lad.gov.lv/files/lap_7_versija_04_06_2010.pdf [Skatīt tiešsaistē 07.05.2018]

Pirmā virziena(ass) ‘Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora ilgtspējīga attīstība’ galvenais mērķis ir veicināt zināšanu pārnesi starp lauku iedzīvotājiem, vairojot kopējo iedzīvotāju praktisko kvalifikāciju un intelektuālās spējas, kā arī veicināt lauku saimniecību attīstību un konkurētspēju. Primāri to iespējams panākt, garantējot nepieciešamo konsultāciju pieejamību, un investējot līdzekļus lauku saimniecību tehnikas parka modernizācijā un būvju izveidošanā vai atjaunošanā.⁸⁴ Šī, tā pat kā pārējo darbības virzienu sasniegšanai līdzekļi tiek sniegti gan no ES, gan valdības puses, taču šī darba ietvaros autors ir izvēlējies uzmanību vērst tikai uz ELFLA finansētajiem mehānismiem. Kopumā Lauku attīstības programmas pirmās ass virzienam tika atvēlēti 555 750 152 eiro, kas sastāda 40,2% no kopējā LAP finansējuma (1,383 miljardi eiro).⁸⁵

Lauku attīstības programmā, saistībā ar lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora ilgtspējīgu attīstību bija paredzēts realizēt deviņus pasākumus, saistītus ar lauksaimniecību un mežsaimniecību, taču realizēti tika 7 pasākumi – ‘Atbalsts jauniem lauksaimniekiem’, ‘Mežu ekonomiskas vērtības uzlabošana’, ‘Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana’, ‘Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu’, ‘Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai’, ‘Atbalsta grupas’, un ‘Lauku saimniecību modernizācija’, kas ir pasākums ar vislielāko finansējuma apmēru, un, līdz ar to, tiek izvēlēts kā analizējama pasākums pētījumā. LAP izveides sākumā zem pirmās ass pasākumiem bija paredzēts realizēt arī ‘Arodapmācības un informācijas’, un ‘Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana’, taču šie pasākumi netika realizēti, vai tika realizēti ar tik niecīgu finansējuma apmēru, ka to ietekme nav objektīvo novērtējama.⁸⁶

Lauku saimniecību modernizācijas pasākums LAP izstrādes sākuma periodā paredzēja, ka tas būs 1. ass finanšu ietilpīgākais pasākums, aptverto 49% no visa kopējā pirmās ass finansējuma, taču LAP realizācijas gaitā tas pieauga, noslēgumā sastādot 61,4% no 1. ass finansējuma. Pieauga arī atbalstīto saimniecību skaits no plānotajām 1929 saimniecībām, uz 3650, tostarp 120 no saimniecībām atbalsta intensitāte pārsniedza 600 000 eiro. Pasākums paredz līdzfinansējumu lauku

⁸⁴ ‘Lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007.-2013. gadam’

https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZMPI_080606.pdf [Skatīts tiešsaistē 07.05.2018]

⁸⁵ Elita Benga, Agrolesursu un ekonomikas institūts: Ziņojums ‘Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums’ <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 07.05.2018]

⁸⁶ Turpat

saimniecību modernizācijai, nodrošinot jaunas tehnikas, tehnoloģiju iegādi, kā arī līdzfinansējot lauksaimniecības ēku būvniecību un atjaunošanu.⁸⁷

Otrā virziena (ass) ‘‘vides un lauku ainavu uzlabošana’’ realizācijai tika atvēlēts otrais lielākais finansiālo līdzekļu skaits, aptverot 524 274 507 miljonus eiro, jeb 37,9% no kopējā LAP finansējuma. Ietvarā tika izvirzīti seši virziena pasākumi, no kuriem lielākais finansējums tika atvēlēts pasākumam ‘‘. Šī virziena primārie uzdevumi ir nodrošināt pieaugošu lauksaimniecības produktivitāti, mazinot negatīvo ietekmi uz vidi, veicināt vienmērīgu lauku reģionu attīstību, kā arī palielināt neizmantoto lauksaimniecības un meža zemju pienesumu.⁸⁸

Izvirzītā mērķa sasniegšanai, otrā virziena ietvaros tika realizēti 6 ar vidi un ainavu saistīti pasākumi – ‘‘Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana’’, ‘‘Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana’’, mežu īpašniekiem iespēja iesaistīties pasākumā ‘‘Natura 2000 maksājumi’’, ‘‘Agrovīdes pasākumi’’, ‘‘Natura 2000 maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK’’, kā arī pēc finansējuma intensitātes vislielāko pasākumu – ‘‘maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas’’. Šī pasākuma mērķis ir nodrošināt vienmērīgu Latvijas lauku attīstību, un, izmantojot videi nekaitīgas un draudzīgas lauksaimniecības metodes, nodrošināt ilgtspējīgu lauksaimniecību tai mazāk piemērotos apvidos. Šis atbalsts ir sevišķi svarīgs tādēļ, ka tas palīdz novērst zemāk auglīgu lauksaimniecības zemju marginalizāciju vai pamešanu. Šī atbalsta ietvaros, Latvijas teritorija tika izdalīta 4 kategorijās ar atšķirīgu atbalsta intensitāti, ņemot vērā novadu vidējo lauksaimniecības zemju auglību, sastāvu, nokrišņu daudzumu, lauksaimniecības zemes īpatsvaru utt., turklāt tika izdalīti arī novadi, kuru lauksaimnieki atbalstam pieteikties nedrīkstēja, kā rezultātā par atbalsta tiesīgu platību kļuva tikai 71% no lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Atbalsts tika izmaksāts pēc tiešmaksājumu principa, summu piesaistot apstrādātās platības lielumam hektāros.⁸⁹

Trešā virziena (ass) Lauku attīstības programmā ir ‘‘lauku dzīves kvalitātes un ekonomiskās dažādošanas veicināšana.’’ Šim virzienam LAP kontekstā ir atvēlēts ievērojami mazāks finansējums nekā pirmajai un otrajai asij, sastādot 208 000 000

⁸⁷ Elita Benga, Agrolesursu un ekonomikas institūts : Ziņojums ‘‘Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums’’ <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 08.05.2018]

⁸⁸ Turpat

⁸⁹ Turpat

eiro, jeb 15% no kopējā Lauku attīstības programmas budžeta.⁹⁰ Lai virzītos uz trešās ass mērķa sasniegšanu, tās realizācijai tika izdalīti 4 pasākumi – ‘‘Tūrisma aktivitāšu veicināšana’’, kuras mērķis bija radīt jaunus tūrisma objektus, vai celt esošo objektu kvalitāti; ‘‘Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem’’, kas aptver 43% trešās ass finansējuma, kura saņēmēji ir pilsētu, novadu vai pagastu pašvaldības, un kura mērķis bija uzlabot lauku infrastruktūru; ‘‘Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana’’, kas ļāva pilnveidot ar lauksaimniecību vai mežsaimniecību saistītus muzejus un profesionālās izglītības iestādes; ‘‘Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai’’, kas ir trešās ass visvairāk finansētā programma, LAP gala redakcijā sastādot 50% no asij atvēlētā finansējuma. Šī pasākuma uzdevums bija lauku apvidos radīt ar lauksaimniecību nesaistītus uzņēmumus, kas daudzveidotu lauku struktūru, un diversificētu lauku apvidu ekonomiku. Tieši šīs programmas ietvaros Latvijā bija novērojama bioenerģijas attīstīšana, lauku teritorijās aktīvi veidojot atjauno resursu enerģijas stacijas.⁹¹

Ceturtais virziens (ass) LAP ietvaros ir ‘‘LEADER’’ programma. ‘‘LEADER’’ pieejas īstenošanai Lauku attīstības programmas kontekstā viennozīmīgi ir atvēlēts vismazākais līdzekļu skaits – 39 580 489 eiro, kas gala redakcijā sastāda 2,9% no kopējā LAP finansējuma. Primārais ‘‘LEADER’’ virziena uzdevums ir veicināt lauku reģionu grupu un organizāciju mobilizāciju, veidojot Latvijas laukus par sociāli aktīviem reģioniem, reizē pilnveidojot ilgtspējīgas attīstības iespējas Latvijas laukos. Atbalsta pretendenti ir vietējās lauku rīcībgrupas – nevalstiskās organizācijas.⁹² Ceturtā virziena realizācijai tika izveidoti četri pasākumi – ‘‘Vietējā attīstības stratēģija’’, kuras primārais uzdevums bija veicināt ciematu vietējo rīcības grupu mijiedarbību; ‘‘Starpterritoriālā un starpvalstu sadarbība’’, kuras mērķis un arī atbalsta saņēmējs nav definēts, taču ir teikts, ka šī pasākuma mērķis ir nodrošināt vietējo grupu pieredzes apmaiņu starpvalstu līmenī, lai sekmētu aktuālu problēmsituāciju veiksmīgu risināšanu; ‘‘Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana un vietējās attīstības stratēģijas atjaunošana’’ kuras mērķis ir celt vietējo rīcības grupu kompetenci un kapacitāti. No ceturtais ass pasākumiem vislielāko finansējuma daļu aptver pasākums

⁹⁰Elita Benga, Agroresursu un ekonomikas institūts : Ziņojums ‘‘Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums’’ <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 08.05.2018]

⁹¹ Turpat

⁹² Turpat

“Konkurētspējas veicināšana un lauku ekonomikas dažādošana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā”, sākotnējā redakcijā paredzot 72% no ceturtais ass pieejamā publiskā finansējuma, taču gala versijā aptverot 84,3% finansējuma. Šis pasākums ir kombinācija no diviem atsevišķiem pasākumiem, kuri darbojās neatkarīgi LAP ieviešanas sākumā, taču 2012. gadā LAP grozījumu rezultātā, tika apvienots zem viena pasākuma, lai nodrošinātu efektīvāku mērķu sasniegšanu.⁹³ Galvenais pasākuma mērķis ir sekmēt vietējo teritoriju sekmīgu attīstības plānu realizāciju, un aktivizētu lauku teritorijas.⁹⁴

3.3 Tiešie maksājumi

Tā kā Kopējā Lauksaimniecības politika sastāv no diviem pīlāriem, ir svarīgi apskatīt ne tikai otro - lauku attīstības pīlāru, bet arī pirmo – lauksaimniecības tiešmaksājumus, jo tas netiek ietverts apskatītajā Lauku attīstības plānā. Kopējās Lauksaimniecības politikas 2007.-2013. ietvaros Latvijai tika nodrošināti 4 tiešo maksājumu veidi –⁹⁵

- “Vienotais platību maksājums” – visā valstī vienots, nemainīgs, garantēts maksājums, kurš tiek piešķirts aktīviem lauksaimniekiem, ja tie uztur zemi labā stāvoklī, un audzē tajā kādu no atbalsta tiesīgajām kultūrām. VPM tiek aprēķināts un izmaksāts pēc saimniecībā apstrādātās LIZ platības hektāros.⁹⁶
- “Atsevišķais maksājums par cukuru” – Šim maksājumam drīkstēja pieteikties visi lauksaimnieki, kuri atbilst VPM pieteikšanās prasībām, kā arī, ja tie ir noslēguši cukurbiešu piegādes līgumu ar cukura ražotāju. Tas tiek aprēķināts tonnās, balstoties uz noslēgto piegādes līgumu, un reizinot tonnu skaitu ar atbalsta likmi.⁹⁷

⁹³Elita Benga, Agroresursu un ekonomikas institūts : Ziņojums “Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums” <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]

⁹⁴Lauku Atbalsta Dienests : “Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve un teritorijas aktivizēšana” <http://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/projekti-un-investicijas/atbalsta-pasakumi/431-vietejas-ricibas-grupas-darbibas-nodrosinasana-prasmju-apguve-un-teritorijas-aktivizesana-94> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]

⁹⁵Zemkopības Ministrija : “Tiešie maksājumi līdz 2014. Gadam” <http://www.zm.gov.lv/statiskas-lapas/tiesie-maksajumi?id=2259#jump> [Skatīts tiešsaistē : 09.05.2018]

⁹⁶Turpat

⁹⁷Ministru kabineta noteikumi Nr.173 “Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros” <https://m.likumi.lv/doc.php?id=227324> [Skatīts tiešsaistē : 09.05.2018]

- “Atbalsts par pārstrādei paredzēto avenu vai zemeņu platībām” – Šī maksājuma mērķis ir sniegt atbalstu tiem lauksaimniekiem, kuri zemes vai avenes audzē tālākai pārstrādei. Atbalsta pretendents jāatbilst VPM prasībām, kā arī jābūt noslēgtam piegādes līgumam ar LAD atzītu pārtikas pārstrādātāju. Atbalsts tiek izmaksāts par LAD deklarētajām ogu platībām hektāros.⁹⁸
- “Īpašais atbalsts par pienu” –atbalsts par pienu paredzēja atbalstu izmaksāt, saistot to ar piensaimnieku saražoto produkciju tonnās. Atbalsts tiek izmaksāts par iepriekšējā gadā piena kvotu ietvaros saražoto pienu. Atbalsts tiek diferencēts, piešķirot lielāku summu par tonnu pienu lauksaimniekiem, kuri saražojuši vairāk par 30 tonnām piena, bet mazāk par 80 tonnām, un mazāku summu, ja saražotās produkcijas daudzums pārsniedz 80 tonnas.⁹⁹

3.4 Kopējās lauksaimniecības politikas ieviešana Tukuma novadā

Tukuma novads atrodas Latvijas centrālās daļas rietumos, Zemgales kultūrvēsturiskajā novadā, robežojas ar 9 citiem novadiem, attālums līdz Rīgai 65 kilometri. Tukuma novads tika izveidots 2009. gadā, administratīvās reformas rezultātā, no iepriekšējā Tukuma rajona atdalot Engures, Jaunpils un Kandavas novadu. Tā platība ir 1199,7 kvadrātkilometri, iedzīvotāju skaits pēc 2016. gada datiem ir 31 290, novads sastāv no vienas pilsētas un 10 pagastiem.¹⁰⁰ Attiecībā uz lauksaimniecību, Tukuma novada attīstības plānā ir minēts, ka gandrīz pusi, 47,6% no novada teritorijas klāj lauksaimniecības zeme, kas platības ziņā sastāda 564,1 kvadrātkilometrus. Lielākā daļa lauksaimniecības zemes (84,9%) ir aramzeme, tālāk seko ganības (8%), pļavas (5,4%) un augļu dārzi (1,7%). Interesanti, ka Tukuma novada attīstības plānā arī atzīmēts fakts, ka kopš 2010. gada lauksaimniecības zemes īpatsvars ar katru gadu samazinās.¹⁰¹ Tukuma novads kā darba pētāmais objekts tika

⁹⁸ Ministru kabineta noteikumi Nr.106 “Kārtība, kādā administrē un uzrauga Eiropas Savienības atbalstu par pārstrādei paredzēto avenu un zemeņu platībām” <https://likumi.lv/ta/id/171628-kartiba-kada-administre-un-uzrauga-eiropas-savienibas-atbalstu-par-parstradei-paredzeto-avenu-un-zemenu-platibam> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]

⁹⁹ Zemkopības Ministrija : “Īpašais atbalsts par pienu” <http://www.vmd.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/ipasais-atbalsts-par-pienu?id=2281#jump> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]

¹⁰⁰ Tukuma novada attīstības programma 2015.-2021. gadam http://www.tukums.lv/images/stories/Tuk_nov_AProgramma_22-12-2015.pdf [Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]

¹⁰¹ Turpat

izvēlēts tādēļ, ka tas ir tipisks, Latvijas lauksaimniecību raksturojošs gadījums. Pēc Valsts zemes dienesta augšņu auglības kartes ir iespējams novērot to, ka Tukuma novadā ir izteikti auglīgi apvidi (dienvidu daļa, Džūkstes, Slampes, Lestenes pagasti), kā arī reģioni ar izteikti zemu augšņu auglību. Tieši šī iemesla dēļ, Tukuma novadā izplatīta ir gan augkopība, kam nepieciešamas auglīgas augsnes, gan lopkopība, kas ir primārā lauksaimniecības darbība mazāk auglīgu zemju reģionos. Kopējās lauksaimniecības politikas ietekme, kā metodoloģijā jau minēts, tiks pētīta, apskatot abu KLP pīlāru mērķu ieviešanu Tukuma novadā.

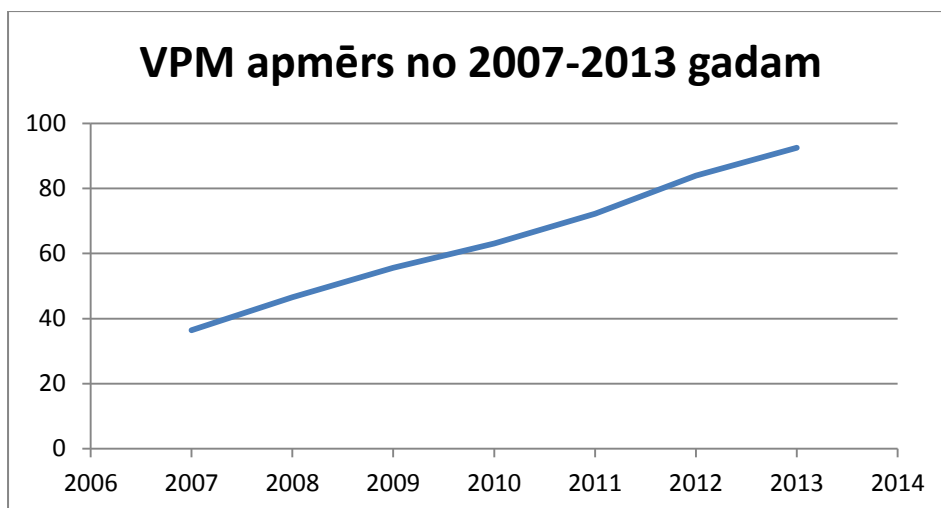
3.4.1 Kopējās lauksaimniecības politikas pirmā pīlāra (tiešmaksājumu) ieviešana Tukuma novadā.

Kā tika noskaidrots KLP 2007.-2013. analīzes rezultātā, attiecīgā perioda pirmā pīlāra tiešo maksājumu mērķis bija

- Stabilizēt jauno dalībvalstu zemnieku saimniecības, sniedzot tām garantētu, regulāru atbalstu.
- Veicināt individuālām teritorijām raksturīgo kultūraugu audzēšanu un apstrādi.
- Sniegt atbalstu esošās ražošanas saglabāšanai vai pārorientēšanai, saistībā ar ES lauksaimniecības produkcijas tirgu regulējošiem ierobežojumiem.

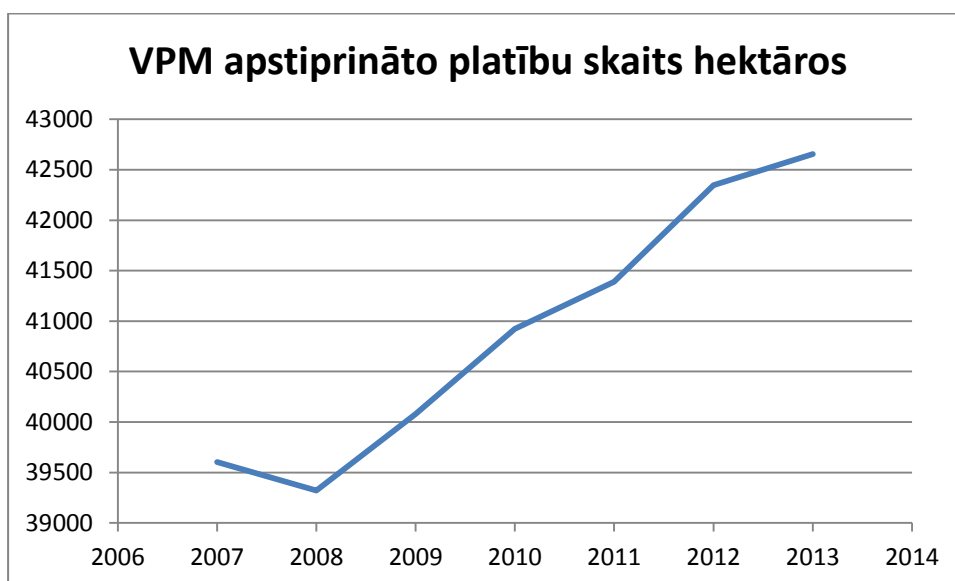
Tukuma novadā 2007.-2013. laika posmā bija iespējams apgūt sekojošus tiešos maksājumus :

“Vienotais platību maksājums”, kura mērķis sniegt saimniecībām garantēto ikgadēju ienākumu, kas dod pamatu uzņēmējdarbības attīstīšanai un stabilitātei. Atbalsta intensitāte pa gadiem bija sekojoša – 36,38 eiro (2007); 46,53 eiro (2008); 55,61 eiro (2009) 63,10 (2010); 72,21 (2011); 83,95 (2012); 92,49 eiro (2013), kas liecina par pastāvīgu atbalsta apmēra palielināšanos, nodrošinot vietējām zemnieku saimniecībām lielākas attīstības iespējas..

1.1 att. VPM apmērs no 2007-2013 gadam

Pēc publiski pieejamiem LAD datiem, apskatot Vienotajam Platību maksājumam pieteiktās platības Tukuma novadā, iespējams novērot, ka attiecīgajā plānošanas perioda pa gadiem atbalstam apstiprināts sekojošs LIZ daudzums – 39604 ha (2007); 39322 ha (2008); 40079 ha (2009); 40923 ha (2010); 41389 ha (2011); 42346 ha (2012) 42654ha (2013),¹⁰² un atbalstam atbilstošo lauksaimniecības zemju platība strauji pieaug, palielinot vietējo ražotāju kapitālu.

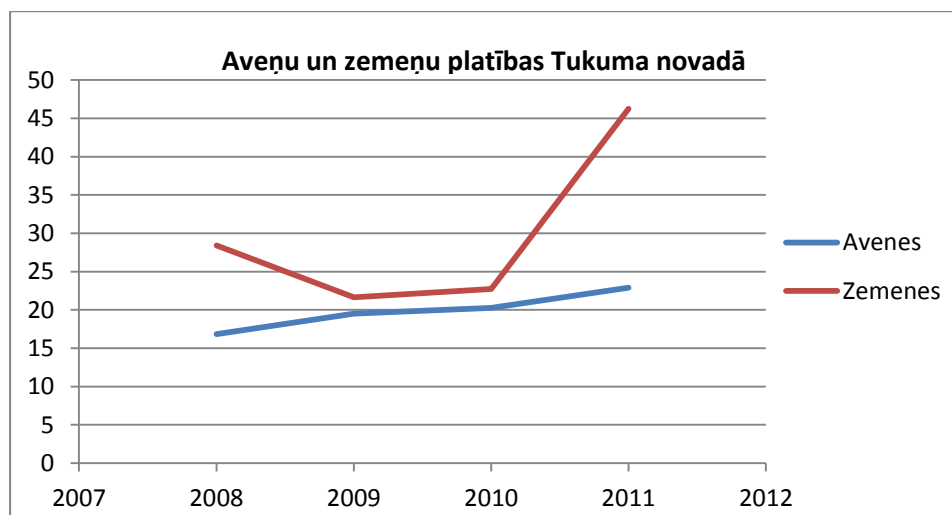
1.2 att. VPM apstiprināto platību skaits hektāros

kas apliecina virzību uz pirmā pīlāra pirmo mērķi – aizvien lielāks skaits lauksaimnieku saņem stabilu, garantēt un regulāru atbalstu, līdz ar to, šajā parametrā Tukuma novadā ir novērojama virzība ir saistīta ar KLP 2007.-2013 mērķiem.

¹⁰² Lauku Atbalsta Dienests; Statistika, Platību maksājumi, Arhīvs
<http://www.lad.gov.lv/lv/statistika/platibu-maksajumi/periods-2004-2016/> [Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]

“Atsevišķs maksājums par cukuru”, šī programma bija aktīva no 2006-2013 gadam. Šī maksājuma mērķis bija sniegt finansējumu, lai kompensētu ieviestās cukurbiešu kvotas, un palīdzētu pārorientēt ražošanu, kas ir arī viens no trīs pirmā pīlāra mērķiem. Pēc LAD sniegtās informācijas, Tukuma novada lauksaimniekiem izmaksātas kompensācijas vairāk nekā 4 miljonu apmērā, un, pēc publiski pieejamās informācijas par VPM pieteiktajām kultūraugu platībām redzams, ka cukurbiešu sējumu platību skaits 2013. gadā ir tikai 1,98 hektāri¹⁰³, taču ir audzis citu kultūraugu skaits, kas liecina par veiksmīgu ražošanas pārorientēšanu un attīstību saistībā ar KLP pirmā pīlāra trešo mērķi.

“Atbalsts par pārstrādei paredzēto aveņu vai zemeņu platībām”, pēc Zemkopības Ministrijas informācijas, 2007.-2013. gada periodā šis maksājums bija pieejams tikai 2008. (403,30 eur/ha), 2009. (402,90 eur/ha), 2010. (403,75 eur/ha) un 2011. (403,70 eur/ha) gadā.¹⁰⁴ Šis tiešmaksājuma mērķis ir saistāms ar pirmā pīlāra otro mērķi – lokāli raksturīgo kultūraugu audzēšanas un pārstrādes veicināšana. Aplūkojot LAD publiski pieejamos datus par atbalstam deklarētajām platībām, nākas secināt, ka aveņu platības ir augušas no 16,83 ha 2008. gadā, līdz 22,89 ha 2011. gadā, taču zemeņu platības ir augušas no 28,41 ha 2008. gadā, līdz 46,23 ha 2011. gadā, līdz ar to, arī lauksaimniecības attīstība Tukumā norit arī saskaņā KLP pirmā pīlāra otro mērķi.

1.3 att. Aveņu un zemeņu platības Tukuma novadā

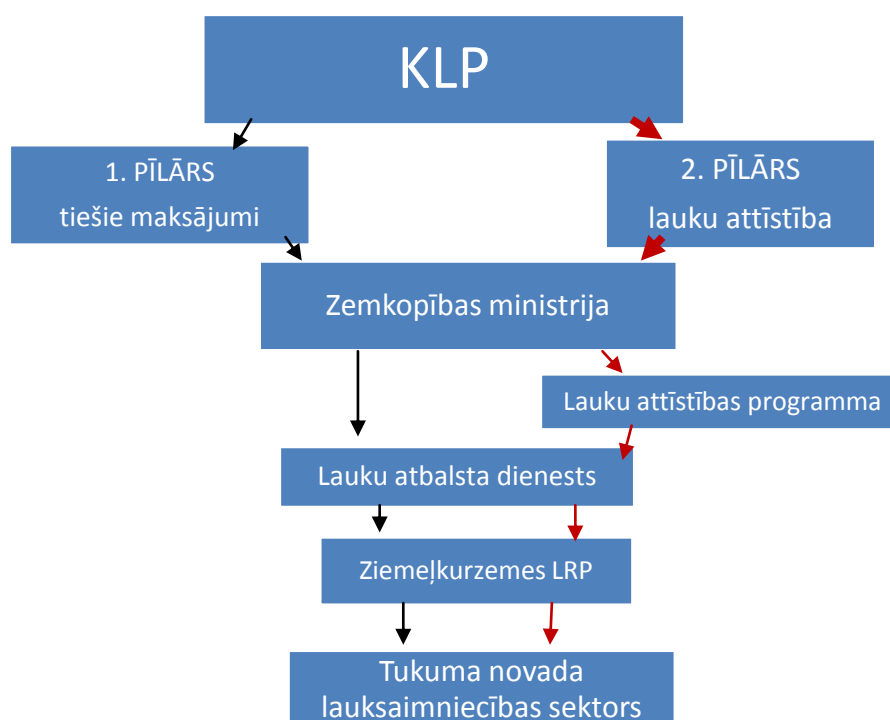
¹⁰³ Lauku Atbalsta Dienests; Statistika, Platību maksājumi, Arhīvs <http://www.lad.gov.lv/lv/statistika/platibu-maksajumi/periods-2004-2016/> [Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]

¹⁰⁴ Zemkopības Ministrija : Tiešo maksājumu atbalsta likmes laika periodā no 2004 līdz 2013 gadam http://www.zm.gov.lv/public/ck/files/TM_likmes_2004_2013.pdf [Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]

“Īpašais atbalsts pienam” programma LAP 2007.-2013. periodā tika realizēta 4 gadus – 2010. gadā (10,86 eiro par tonnu), 2011. gadā (10,13 eiro par tonnu), 2012. gadā (9,96 eiro par tonnu) un 2013. gadā (9,96 eiro par tonnu)¹⁰⁵. Šis tiešais maksājums saistāms ar pirmā pīlāra trešo mērķi, jo tā uzdevums ir sniegt atbalstu lauksaimniekiem saglabāt pienkopību, iekļaujoties ES noteiktajās piena kvotās, vai pārorientēt ražošanu. Pēc lauksaimniecības datu centra publiski pieejamās informācijas, iespējams secināt, ka laika posmā no 2010. Līdz 2013. slaucamo govju skaits praktiski ir palicis nemainīgs, piedzīvojot nenozīmīgu samazinājumu no 5125 (2010) vienībām, līdz 5063 (2013) vienībām, līdz ar to, ir iespējams apgalvot, ka arī šis tiešais maksājums pilda KLP 1. pīlāra mērķi, jo 4 gadu periodā tas ir nodrošinājis stabili piena lopkopības sektora saglabāšanu.

3.4.2 Kopējās lauksaimniecības politikas otrā pīlāra (lauku attīstība) ieviešana Tukuma novadā

Kopējā lauksaimniecības politika Tukuma novadā tiek ieviesta pēc sekojošas shēmas :

1.4 att. KLP ieviešana Tukuma novadā.

Pētot KLP lauku attīstības ieviešanu Tukuma novadā, nepieciešams atzīmēt to, ka pēc 2007-2013 ES lauku attīstības plāna izpētes tika secināts, ka nacionālā līmeņa

¹⁰⁵ Turpat

lauku attīstības mērķiem nav pilnībā jāsakrīt ar KLP lauku attīstības mērķiem (kā tas ir šajā, 2014-2020 periodā), taču tie nedrīkst būt pretstatā. Kā iepriekš darbā noskaidrots, 2007-2013 KLP otrā pīlāra (lauku attīstības) mērķi ir sekojoši :

1. Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektoru konkurētspējas palielināšana.
2. Lauku reģionu un vides kvalitātes uzlabošana.
3. Dzīves līmeņa uzlabošana lauku reģionos, lauku ekonomikas diversifikācijas veicināšana.¹⁰⁶

Tā kā Eiropas Komisija nosaka, ka ES dalībvalstīm pieejamais finansējums realizējams tikai caur nacionālām lauku attīstības programmām, Tukuma novada izpētes gadījumā, KLP ietekme uz to ir jāanalizē, pētot Latvijas Lauku Attīstības programmas 2007-2013 mērķus, kas ir :

- ‘‘Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora ilgtspējīga attīstība
- Vides un lauku ainavas uzlabošana
- Lauku dzīves kvalitātes un ekonomiskās dažādošanas veicināšana
- LEADER’’¹⁰⁷

Tā kā zem katra no mērķiem ir vairāki pasākumi, taču bakalaura darba formāts neatbilst visu pasākumu sīkākai analīzei, KLP lauku attīstības ietekme Tukuma novadā tiks analizēta pētot vienu pasākumu ar vislielāko pieejamo finansējumu no katra virziena.

Zem lauksaimniecības un mežsaimniecības ilgtspējīgas attīstības ass pētāmais pasākums ir ‘‘lauku saimniecību modernizācija’’, kas, kā jau noskaidrots, sastāda 555 750 152 eiro, jeb 40,2% no kopējā ass finansējuma. Pasākuma mērķis ir līdzfinansēt lauksaimniecības tehnikas, tehnoloģiju iegādi, kā arī lauksaimniecības ēku atjaunošanu vai būvniecību. Pēc LAD sniegtās informācijas, Tukuma novads pieder pie Ziemeļkurzemes reģionālās pārvaldes, un attiecīgajā plānošanas periodā šajā pasākumā ir apstiprināti 762 projekti ar kopsummu 67 412 944 eiro, kas liecina par liela apmēra investīcijām Tukuma novada lauku saimniecību materiālajos aktīvos. Tātad ir iespējams secināt, Tukuma novada lauksaimniecība attīstās saistībā ar KLP mērķi nodrošināt ilgtspējīgu lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību.

¹⁰⁶European Commission : Previous rural development programming periods
https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2007-2013_en [Skatīts tiešsaistē 02.05.2018]

¹⁰⁷ ‘‘Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013. periodam’’
http://www.lad.gov.lv/files/lap_7_versija_04_06_2010.pdf [Skatīt tiešsaistē 07.05.2018]

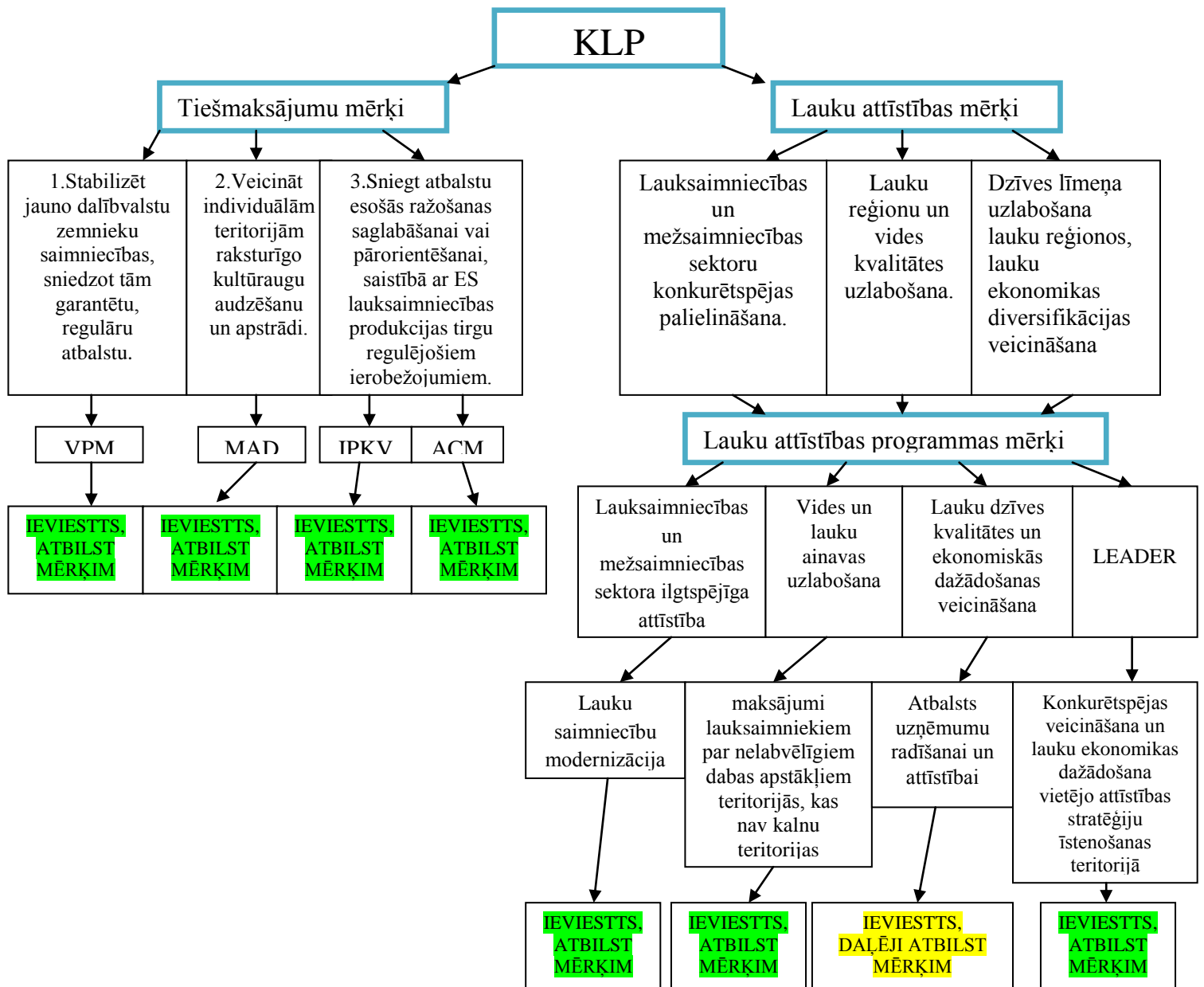
izveidei¹¹¹, kas paredzēja lauksaimniecības atliekvielu pārvēršanu atjaunojamos dabas resursos, taču praksē tas lielākoties izpaužas kā primārās lauksaimniecības produkcijas (visbiežāk kukurūzas) pārvēršana biogāzē, līdz ar to, ir ļoti diskutabls jautājums par to, cik lielā mērā šādas investīcijas ir ar lauksaimniecību nesaistītas.

Ceturtās, vismazāk finansētās ass apjomīgākais pasākums ‘‘Konkurētspējas veicināšana un lauku ekonomikas dažādošana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā’’ paredz vietējo rīcības grupu veiksmīgas funkcionēšanas nodrošināšanu, kā arī dažādu iniciatīvu līdzfinansēšanu. Pēc LAD sniegtajiem datiem Tukuma novadā laika periodā no 2007.-2013. gadam caur šo programmu ir apgūts 1,8 miljonu eiro atbalsts. Kā galvenā VRG Tukuma novada kontekstā izceļama ‘‘Partnerība laukiem un jūrai’’, kas apvieno 5 Tukuma novada pagastus, dažādu pasākumu ceļā, veicinot vietējo sadarbību un zināšanu pārnesi. Pēc partnerības sniegtās informācijas, laika posmā no 2009.-2013. gadam tai apstiprināti projekti par vairāk nekā 1 miljonu eiro, kas galvenokārt saistīti ar dažādu vietējo aktivitāšu organizēšanu¹¹², līdz ar to, ir pamatoti teikt, ka Tukuma novadā LAP 4. ass realizētie pasākumi ir atbilstoši ar ES KLP mērķiem.

¹¹¹Elita Benga, Agroresursu un ekonomikas institūts : Ziņojums ‘‘Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums’’ <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 11.05.2018]

¹¹²Partnerība laukiem un jūrai : ‘‘Apstiprinātie projekti 2009-2013’’ <http://www.plj.lv/apstiprinatie-projekti/2009-2013> [Skatīts tiešsaistē 12.05.2018]

Noslēdzot nodaļu par KLP ieviešanu Tukumā, ir iespējams apgalvot, ka Tukuma novada lauksaimniecības sektors laika posmā no 2007. līdz 2013. gadam ir attīstījies saistībā ar kopējās lauksaimniecības politikas mērķiem šādā scenārijā :

Skaidrojot KLP mērķu ieviešanu ar caur Eiropizācijas teorijas prizmu, ir iespējams novērot izteiktu lejupejošu (top-down) lēmumu pieņemšanas struktūru, bez reālām iespējām lauksaimniecības politiku mainīt no nacionālā, vai, vēl mazāk, municipālā līmeņa. Bez dažādu normatīvo aktu harmonizēšanas, ir novērojama arī Eiropizācijas teorijā uzsvērtā ES institucionālo modeļu ieviešana, piemēram, Lauku atbalsta dienests, kurš ir atbildīgs par atbalsta izmaksu un pārbaužu administratīvo organizēšanu. Kopumā, vērtējot Tukuma novada lauksaimniecības sektora attīstību

saistībā ar Kopējās Lauksaimniecības politikas 2007-2013 mērķiem, ir pamatoti apgalvot, ka lauksaimniecības sektors Tukuma novadā ir attīstījies KLP mērķu ietvaros. Kaut arī šāda tendence novērojama abos KLP pīlāros, jāatzīst, ka tiešo maksājumu, jeb pirmā pīlāra ietvaros lauksaimniecības virzība uz KLP mērķiem ir daudz izteiktāka. Tas galvenokārt skaidrojams ar faktu, ka tiešie maksājumi tiek piešķirti pēc ES veidotiem nosacījumiem. Mazāk tieša (taču tomēr) virzība uz KLP mērķu realizāciju novērojama otrā pīlāra, jeb lauku attīstības ietvaros. Tas, savukārt, skaidrojams ar faktu, ka Latvijā lauku attīstības finansējums tiek pārdalīts no Lauku attīstības programmas, kuras mērķiem nav viennozīmīgi jāsakrīt ar KLP mērķiem, taču tie nedrīkst būt pretstatā.

Eiropēizācijas teorija izceļ nacionālo politiku ‘eiropēizēšanu’ kā vienu no svarīgākajiem veidiem nacionālo valstu dziļākai integrēšanai Eiropā ne tikai politiski, bet arī sociāli. Politiskā integrēšana pēc eiropēizācijas teorijas tiek saistīta ar jau iepriekš minētajām normatīvo aktu harmonizēšanām, institucionālā ietvara pārņemšanu, un nacionālo valstu daļējas suverenitātes nodošanu ES līmenim. Līdz ar to, arī Latvijas lauksaimniecības pakļautība KLP tiešā veidā atsaucas uz Tukuma novadu. No sociālā aspekta, lielās investīcijas no KLP puses un dziļāka integrācija ES arī vairo lauksaimnieku pozitīvo attieksmi pret Eiropas Savienības ideju. To apstiprina arī Jāņa Lejiņa 2015. gada pētījums par Latvijas lauksaimnieku viedokli par KLP ieviešanu, kur uzskatāmi redzama lauksaimnieku pozitīvā attieksme un atkarība no KLP, 70% no respondentiem apgalvojot, ka bez ES atbalsta saimniecība nespētu rentabli darboties.

SECINĀJUMI

Kopējā lauksaimniecības politika ir viena no senākajām Eiropas Savienības kopējām politikas jomām, kas vēsturiski ne tikai nodrošinājusi strauju Eiropas tautsaimniecības izaugsmi pēc otrā pasaules kara, bet arī likusi pamatus vienotā tirgus izveidei. Ja sākotnēji KLP mērķis bija maksimāli ātri atjaunot ražošanu, un nodrošinot Eiropas iedzīvotājus ar kvalitatīvu pārtiku, tad laika gaitā tā savu būtību un mērķi vairakkārt ir transformējusi.

Kaut arī darba kontekstā izvēlētā Eiropēizācijas teorija nav viennozīmīgi definējama, ar to tiek pētīta un skaidrota valstu nacionālo politiku "eiropēizēšana" caur dažādiem mehānismiem, kuri lielākoties ir dažādu direktīvu ieviešana, normatīvo aktu harmonizēšana, kā arī valstu labprātīga suverēno tiesību nodošana ES institūcijām. Eiropēizācijas pamatā pastāv uzskats par valstu vienvirziena integrāciju ES, sevišķi caur kopējām politikām, līdz ar to, Kopējās lauksaimniecības politikas veiksmīga ieviešana Tukuma novadā veicina novada dziļāku integrāciju ES.

Kopējās lauksaimniecības politikas 2007-2013 gada plānošanas periodā bija ievērojami atšķirīgi no iepriekšējiem plānošanas periodiem, saistībā neseno Eiropas Savienības paplašināšanos austrumu virzienā. Šis plānošanas periods ir īpašs ar to, ka pirmo reizi vēsturē ES lauku attīstības programma tika ietverta Kopējā lauksaimniecības politikā, veidojot KLP par divu pīlāru politiku – no viena pīlāra garantējot tiešos atbalsta maksājumus lauksaimniekiem, un no otra veicot investīcijas lauku attīstībā. Pirmā pīlāra Kopējās Lauksaimniecības politikas mērķi bija

- Stabilizēt jauno dalībvalstu zemnieku saimniecības, sniedzot tām garantētu, regulāru atbalstu.
- Veicināt individuālām teritorijām raksturīgo kultūraugu audzēšanu un apstrādi.
- Sniegt atbalstu esošās ražošanas saglabāšanai vai pārorientēšanai, saistībā ar ES lauksaimniecības produkcijas tirgu regulējošiem ierobežojumiem.

Otrā, lauku attīstības pīlāra mērķi bija sekojoši :

- Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektoru konkurētspējas palielināšana.
- Lauku reģionu un vides kvalitātes uzlabošana.
- Dzīves līmeņa uzlabošana lauku reģionos, lauku ekonomikas diversifikācijas veicināšana.

Kamēr tiešos maksājumus, maksājuma sadali un intensitāti nacionālā līmenī praktiski nav iespējams ietekmēt, lai apgūtu lauku attīstības finansējumu, ES dalībvalstīm, tostarp Latvijai, ir jāveido nacionālā lauku attīstības programma, kuras mērķi nedrīkst būt pretstatā iepriekš nosauktajiem ES lauku attīstības mērķiem. Latvijas lauku attīstības programmas 2007-2013 perioda uzstādītie mērķi bija

- Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora ilgtspējīga attīstība
- Vides un lauku ainavas uzlabošana
- Lauku dzīves kvalitātes un ekonomiskās dažādošanas veicināšana
- Vietējo rīcību grupu atbalstīšana caur LEADER pieeju

Lai realizētu šos LAP izvirzītos mērķus, un attīstītu Latvijas lauksaimniecību saistībā ar KLP izvirzītajiem mērķiem, zem katra no LAP mērķiem tika izveidoti vairāki pasākumi. Pētījumā tika analizēts katra mērķa pasākums ar lielāko finansējumu, un tika pētīta tā ietekme Tukuma novadā. Izvēlētie pasākumi bija –

- Lauku saimniecību modernizācija
- Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas’’
- Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai
- Konkurētspējas veicināšana un lauku ekonomikas dažādošana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā

Darba **rezultātā**, vērtējot pirmā pīlāra (tiešo maksājumu) ietekmi uz Tukuma novada lauksaimniecības sektoru, ir iespējams apgalvot, ka pēc statistikas datu analizēs, izvērtējot katru no tiešajiem maksājumiem, Tukuma novadā veiktās tiešo maksājumu investīcijas ir sekmējušas lauksaimniecības nozares attīstību saistībā ar KLP mērķiem. Analizējot otrā, lauku attīstības pīlāra mērķus, un salīdzinot tos ar LAP mērķiem, tika konstatēts, ka ir ievērots EK uzdevums lauku attīstības mērķus veidot tā, lai tie nedarbotos pretēji KLP lauku attīstības mērķiem. Vērtējot LAP mērķu realizēšanu Tukuma novadā caur mērķu visintensīvāk finansētajiem pasākumiem, tika secināts, ka Tukuma novada lauksaimniecības sektors ir attīstījies pilnībā īstenojot 3 no 4 izvirzītajiem mērķiem. Kaut arī formāli realizēts ir arī 4. LAP mērķis, pētījumā tā ieviešana praksē tiek vērtēta kritiski kritiski. Tomēr, apskatot LAP ieviešanas rezultātus, ir iespējams apgalvot, ka arī otrā pīlāra mērķi Tukuma novadā ir sasniegti, līdz ar to, arī lauku attīstības finansējums Tukuma lauksaimniecības sektoru attīsta saistībā ar KLP mērķiem, kas **apstiprina** darbā izvirzīto hipotēzi. Tā kā Tukuma

novadā veiksmīgi tiek ieviesta KLP, darba pamatā izvēlēta Eiropeizācijas teorija to skaidro kā Tukuma novada dziļāku integrāciju Eiropas Savienībā.

PATEICĪBAS

Īpašu pateicību par palīdzību darba tapšanā darba autors vēlas izteikt biedrībai ‘‘Zemnieku Saeima’’ un Lauku atbalsta dienestam.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Agriculture and cohesion: overview of EU spending 2007-2013; https://www.eca.europa.eu/Other%20publications/PL14_AR13/PL14_AR13_EN.pdf (11.slaidi) [Skatīts tiešsaistē 12.04.2018]
2. Benga E.(2015), Agrosursu un ekonomikas institūts : Ziņojums ‘‘Lauku attīstības programma 2007-2013 Ex-post novērtējums ‘‘ <http://www.arei.lv/sites/arei/files/files/lapas/LAP%202007-2013%20ex-post%20nov%20C4%93rt%C4%93jums.pdf> [Skatīts tiešsaistē 07.05.2018]
3. Blackley, O. (2011). The Unique Character of the European Union. E-International relations.
4. Boruks A. Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā.
5. Boruks A., Lauksaimniecības reģionālā specializācija un teritoriālais izvietojums Latvijā. Rīga: auditorfirma „Grāmatvedis”, 1996,
6. Borzel, T. A., & Risse, T. (2000). When Europe hits home: Europeanization and domestic change.
7. Coleman, W. D., & Tangermann, S. (1999). The 1992 CAP reform, the Uruguay Round and the Commission: conceptualizing linked policy games. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 37(3), 385-405.
8. Dienas Bizness : Zemnieku saeima – ap 15% Latvijas lauksaimniecības zemes pieder ārvalstniekiem <http://www.db.lv/zinas/zemnieku-saeima-ap-15-latvijas-lauksaimniecibas-zemes-pieder-arvalstniekiem-452049> [Skatīts tiešsaistē 05.05.2018]
9. Eiropas Komisija : Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai, un Reģionu komitejai : Pārtikas un lauksaimniecības nākotne; https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/future-of-cap/future_of_food_and_farming_communication_lv.pdf [Skatīts tiešsaistē : 20.04.2018]
10. Eiropas Savienība : Eiropas Savienības politikas jomas https://europa.eu/european-union/topics_lv [Skatīts tiešsaistē : 30.04.2018]

11. Enyedi Z. The —Europeanization of Eastern Central European Party System
12. ES fondi : ‘‘ES struktūrfondu 2004.-2006. gada periodā Latvijā ieguldīti 656 miljoni eiro’’ <http://www.esfondi.lv/jaunumi/es-strukturfondu-2004.-2006.-gada-perioda-latvija-iegulditi-656-miljoni-eiro> [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]
13. ES māja : Kurš iznīcināja cukura nozari Latvijā?
<http://www.esmaja.lv/viedokli/kurs-iznicinaja-cukura-nozari-latvija> [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2019]
14. European Commission : A short history of milk quotas;
https://ec.europa.eu/agriculture/milk-quota-end/history_en [Skatīts tiešsaistē 23.04.2018]
15. European Commission : Agenda 2000 – For a stronger and wider Union
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l60001&from=EN> [Skatīts tiešsaistē : 23.04.2018]
16. European Commission : The Common Agricultural Policy; A story to be continued
http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/files/history/history_book_lr_en.pdf [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]
17. European Commission : The history of the common agricultural policy
https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history_en [Skatīts tiešsaistē : 21.04.2018]
18. European Commission : CAP reform - EU agriculture ministers adopt groundbreaking sugar reform
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-194_en.htm?locale=en [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2018]
19. European Commission : Financial Framework 2007-2013
http://ec.europa.eu/budget/figures/fin_fw0713/fw0713_en.cfm#cf07_13 [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]
20. European Commission : Overview of CAP reform 2014-2020
https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf [Skatīts tiešsaistē : 03.05.2018]
21. European Commission : Previous rural development programming periods
https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2007-2013_en [Skatīts tiešsaistē 02.05.2018]
22. European Commission : Sugar https://ec.europa.eu/agriculture/sugar_en [Skatīts tiešsaistē : 25.04.2019]

23. European Commission: EU RURAL DEVELOPMENT POLICY 2007 – 2013
https://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]
24. European environment agency :
 Agriculture <https://www.eea.europa.eu/themes/agriculture/intro> [Skatīts tiešsaistē : 20.04.2018]
25. European Parliament : Common Agricultural Policy 2014-2020 : Direct Payments
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/595864/EPRS_IDA\(2016\)595864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/595864/EPRS_IDA(2016)595864_EN.pdf) [Skatīts tiešsaistē : 02.05.2018]
26. European Parliament : The impact of the Common Agricultural Policy on developing countries
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603862/EXPO_STU%282018%29603862_EN.pdf [Skatīts tiešsaistē 01.05.2018]
27. Featherstone, K., & Radaelli, C. M. (Eds.). (2003). The politics of Europeanization. Oxford University Press.
28. Gaugere, K. (2003). Balancing priorities: Latvia's agriculture and rural development in a European Union context. 48.lpp
29. Gorton, M., Hubbard, C., & Hubbard, L. (2009). The folly of European Union policy transfer: why the Common Agricultural Policy (CAP) does not fit Central and Eastern Europe. *Regional Studies*, 43(10), 1305-1317.
30. Grabbe H. Europeanization Goes East: Powe and Uncertainty in the EU Accesion Process., 6-8. lpp.
31. Grabbe, H. (2006). The EU's Transformative Power Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe (NY: Palgrave Macmillan).
32. Grant, W. (1997). The Common Agricultural Policy. Macmillan Press Ltd..
33. Jensen, C. S. (2013). Neo-functionalism. *European Union Politics*, 4.
34. Knill, C., & Lehmkuhl, D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of europeanization.
35. Krūmiņš G., Sociālekonomiskā situācija Latvijā 1988.-1991.gadā. LU žurnāls „Latvijas Vēsture”, 2005
36. Labsvīrs, J. (2000). Latvijas lauksaimniecības kolektīvizācija, 1944-1956. Zinātne.

37. Ladrech, R. (2010). Europeanization and national politics. Palgrave Macmillan.
38. Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013. periodam
http://www.lad.gov.lv/files/lap_7_versija_04_06_2010.pdf [Skatīt tiešsaistē 07.05.2018]
39. Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs: Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā. Diskusijas turpinās; <http://new.llkc.lv/lv/nozares/lauku-attistiba/kopeja-lauksaimniecibas-politika-latvija-diskusijas-turpinas> [Skatīts tiešsaistē 12.04.2018]
40. Latvijas sabiedriskais medijs : Eiropas Komisija liek Latvijai atcelt prasību lauksaimniecības zemi pārdot tikai zemniekiem.
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/eiropas-komisija-liek-latvijai-atcelt-prasibu-lauksaimniecibas-zemi-pardot-tikai-zemniekiem.a184735/>
[Skatīts tiešsaistē : 05.05.2018]
41. Lauku atbalsta dienests : “Mazāk labvēlīgo teritoriju saraksts”
http://www.lad.gov.lv/files/mla_teritoriju_saraksts.pdf [Skatīts tiešsaistē 11.05.2018]
42. Lauku Atbalsta Dienests : “Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve un teritorijas aktivizēšana” <http://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/projekti-un-investicijas/atbalsta-pasakumi/431-vietejas-ricibas-grupas-darbibas-nodrosinasana-prasmju-apguve-un-teritorijas-aktivizesana-94>
[Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]
43. Lauku atbalsta dienests : Arhīvs – LAP 2004-2006
<http://www.lad.gov.lv/lv/par-mums/arhivs/2004-2006-gada-planosanas-periods/> [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]
44. Lauku atbalsta dienests, Arhīvs “Atbalsta likmes 2013. gadā.”
<http://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/platibu-maksajumi/atbalsta-likmes/arhivs/atbalsta-likmes-2013-gada/> [Skatīts tiešsaistē 11.05.2018]
45. Lauku Atbalsta Dienests; Statistika, Platību maksājumi, Arhīvs
<http://www.lad.gov.lv/lv/statistika/platibu-maksajumi/periods-2004-2016/>
[Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]
46. Lazdiņš J., Zemes īpašuma nacionalizācijas un denacionalizācijas pieredze Latvijā (19.-21.gadsimts).
47. Lācis, V. (2006). *Latviešu zemes un tautas vēsture*. Saules koks.

48. LETA : Latvijas lauksaimniekiem beidzot būs pieejami SAPARD atbalsta līdzekļi; http://www.tvnet.lv/financenet/finansu_zinas/115873-latvijas_lauksaimniekiem_beidzot_bus_pieejami_sapard_atbalsta_lidzekli [Skatīts tiešsaistē 06.05.2018]
49. Letonika : Lauksaimniecība 1920 – 1940
<https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?title=Lauksaimniec%C4%ABba/32527> [Skatīts tiešsaistē 03.05.2018]
50. Ministru kabineta noteikumi Nr.106 ‘‘Kārtība, kādā administrē un uzrauga Eiropas Savienības atbalstu par pārstrādei paredzēto avenu un zemeņu platībām’’ <https://likumi.lv/ta/id/171628-kartiba-kada-administre-un-uzrauga-eiropas-savienibas-atbalstu-par-parstradei-paredzeto-avenu-un-zemenu-platibam> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]
51. Ministru kabineta noteikumi Nr.173 ‘‘ Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros’’ <https://m.likumi.lv/doc.php?id=227324> [Skatīts tiešsaistē : 09.05.2018]
52. Moravcsik, A. (2013). The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht. Routledge.
53. Nedergaard, P. (2006). The 2003 reform of the Common Agricultural Policy: against all odds or rational explanations?. European Integration, 28(3), 203-223.
54. Partnerība laukiem un jūrai : ‘‘Apstiprinātie projekti 2009-2013’’ http://www.plj.lv/apstiprinatie_projekti/2009-2013 [Skatīts tiešsaistē 12.05.2018]
55. Pezaros, P. (1998). Agenda 2000: Reforming the common agricultural policy further. Eipascope, 1998(1), 1-8.
56. Pollack, M. A. (2007). The new institutionalisms and European integration (No. p0031). University of Hamburg, Faculty for Economics and Social Sciences, Department of Social Sciences, Institute of Political Science.
57. Quaglia, L., Neuvonen, M., Miyakoshi, M., & Cini, M. (2007). Europeanization.
58. Radaelli C. M. Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. Europe Integration online Papers. 2000, vol. 4, no. 8, pp. 6-7.
59. Riekstiņš J., ‘‘Kulaki’’ Latvijā (1940-1953)., 92.lpp

60. Sapir, A., Aghion, P., Bertola, G., Hellwig, M., Pisani-Ferry, J., Rosati, D., ... & Smith, P. M. (2004). An agenda for a growing Europe: The Sapir report. OUP Oxford.
61. Schimmelfennig F., U.Sedelmeier. The Europeanization of Central Eastern Europe. Cornell University Press. 2005
62. Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. Journal of European public policy, 11(4), 661-679.
63. Schmid V., Europeanization and the Mechanics of Economic Policy Adjustmet. Europe Integration online Papers. 2001. vol. 5., 13. lpp.
64. Swinbank, A. (1993). CAP reform, 1992. JCMS: Journal of Common Market Studies, 31(3), 359-372.
65. Swinbank, A., & Daugbjerg, C. (2006). The 2003 CAP reform: Accommodating WTO pressures. Comparative European Politics, 4(1), 47-64.
66. Tangermann, S., & von Cramon-Taubadel, S. (2013). Agricultural policy in the European Union: An overview (No. 1302). Diskussionspapiere, Department für Agrarökonomie und Rurale Entwicklung.
67. The economist : The battle of the budget
<https://www.economist.com/node/3722828> [Skatīts tiešsaistē : 24.04.2018]
68. Tukuma novada attīstības programma 2015.-2021. gadam
http://www.tukums.lv/images/stories/Tuk_nov_AProgramma_22-12-2015.pdf
[Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]
69. TVNET : Zemnieku Saeima – KLP jābūt godīgākai un taisnīgākai
<http://www.tvnet.lv/financenet/viedokli/657973-zemnieku-saeima-kopejai-lauksaimniecibas-politikai-jabut-godigakai-un-taisnigakai/comments> [Skatīts tiešsaistē : 03.05.2018]
70. VEN, C. T. F. (2005). The Europeanization of environmental policy in Central and Eastern Europe. The Europeanization of central and eastern Europe, 135.
71. Vink, M. (2003). What is Europeanisation? And other questions on a new research agenda. European Political Science, 3(1), 63-74.
72. Zemkopības Ministrija : ‘Īpašais atbalsts par pienu’
<http://www.vmd.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/ipasais-atbalsts-par-pienu?id=2281#jump> [Skatīts tiešsaistē 09.05.2018]

73. Zemkopības Ministrija : ‘‘Tiešie maksājumi līdz 2014. Gadam’’
<http://www.zm.gov.lv/statiskas-lapas/tiesie-maksajumi?id=2259#jump>
[Skatīts tiešsaistē : 09.05.2018]
74. Zemkopības Ministrija : Latvijas pozīcija par ES KLP pēc 2020. gada
https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/LV%20poz%C4%ABcija%20par%20KLP%20p%C4%93c%202020_gada.pdf [Skatīts tiešsaistē 03.05.2018]
75. Zemkopības Ministrija : Tiešo maksājumu atbalsta likmes laika periodā no 2004 līdz 2013 gadam
http://www.zm.gov.lv/public/ck/files/TM_likmes_2004_2013.pdf [Skatīts tiešsaistē 10.05.2018]

Bakalaura darbs „Eiropas Savienības Kopējās Lauksaimniecības politikas 2007. - 2013. ietekme uz Latvijas lauksaimniecības attīstību, Tukuma novada gadījums” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 10 9696 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemsvītras atsaucē).

Autors: Valters Zelčs

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Asociētais profesors Dr. sc. pol. Daunis Auers _____

(paraksts)

18.05.2018

Recenzents: Asociētā profesore Dr.sc.pol. Iveta Reinholde _____

(paraksts)

Darbs iesniegts Politikas zinātnes nodaļā 18.05.2018

Dekāna pilnvarotā persona: _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: _____

(paraksts)